

Wäljasuurtükiwäe arendamine ja tema taktiline kasutamine lahingwäljal XIX aastasajal.

Lühike ajalooline ülewaade.

G. Leets.

(Järg).

Lahingkäigu lühike kirjeldus.

V korpuse luuramiskäik. 6. augustil wara hommi-
kul märkawad sakslased prantslaste wäljaastumise tundemärke;
see sunnib V korpuse brigaadi ülemat kindral Walteri, kelle
brigaad eelpostidena wahiteenistuses oli, ühe bataljoniga ja
batareiga luuramiskäiku Woerthi sihis eite wõtma. Saksa bata-
rei tule pääle selle küla pihta wastawad säält kaks Prantsuse
batareid ning teised neli asuwad kõrgustiku pääle positsioonile,
esialgu tuld mitte awades. Saksa bataljon, mille üks rood
Woerthi pääsis, laseb waenlase pääle mõned püssipaugud,
jätab ühe walwerühma jõe wasakul kaldal asuwale surnuaiale
ning taganeb.

Maakuulamise eesmärk oli käes: prantslased paljastasid
hulk suurtükiwäge, mis kahtlemata suurte jõudude koondamise
tundemärgiks oli.

See sündis kella $1\frac{1}{2}$ 9 paiku.

Lahingu hakatus mõlema il tiibadel. II Baieri
korpuse, kes Lembachi juures asus ja Bitshi maanteed walwas,
pidi tarwilisel korral V korpust aitama. Kui suurtükipaugud
Woerthi sihis kuuldusid, liigub selle korpuse 4-as Baieri diwiisi
Langensoultzbachi poole ning pääseb isegi kaugemale: pahema
tiiwaga Sauerbachi kaldaid mööda jõuab kuni Scierie ja Alter-
mühlini, tsentrumiga ja parema tiiwaga — Langensoultzi metsa
lõunapoolse serwani, Prantsuse 1-se diwiisi ja osalt 3-da diwiisi
wastu, kes Froeschwilleri põhjapoolses metsatukas asus.

See pääletungimine oli nõrgalt toetatud wähearwulise ja
liig kaugele asetatud suurtükiwäe poolt (asus Langensoultz-
bach'ist põhjapool), sai I Prantsuse jalgwäe diwiisi tulega
seisma pandud ja siis sama diwiisi energilise wastukallaletun-

giga lõpulikult likwideeritud. Baierlased taganesid korratult terve ülejäänud päewa jooksul ei suutnud endid korraldada siiski läheb neile korda Scierie ja Altermühli oma käes hoida.

Samal ajal algas lahing Prantsuse paremal tiival; I korpuse 4-as jalgwäe diiis oma kolme batarei toetusel tungis Brückmühli pääle, kuid see pääletung ei õnnestanud: ta leidis ees Saksa XI korpuse eelwäe ühes nelja batareiga.

Kell 9 leiab V-da korpuse staabiülem tarwiliku olewat oma wastutusel uuesti tsentrumis tegewust alata, et, nagu Saksa kindralstaabi sõjakirjeldus ütleb, takistada wastasele kõigi jõududega ühe Saksa tiiva kallale kippuda; tema annab käsikogu korpuse suurtükiwäele kohale ilmuda, ning kell $\frac{1}{2}$ 10 hommikul asuwad V korpuse 14 batareid positsioonele Goersdorfi ja Diffenbachi metsa wahel. Prantsuse suurtükiwäel ei olnud wõimalust wõidelda niisuguse ülekaalu wastu ja peidab end osalt Froeschwilleri taha ja selles ümbruskonnas olewaisse *magedesse*, osalt jääb wanadele seisukohtadele edasi, et oma jalgwäge tarwilisel momendil toetada.

Kell $\frac{1}{2}$ 11 algab V korpuse jalgwägi omaltpoolt pääletungimist, ning mõlema wastase kokkupõrganud jalgwägi wõitleb pikemat aega koha pääl, ilma et kumbki sammugi edasi saaks; sünnib äge rüselemine rind-rinna wastu terwel liinil, mis prantslastele takistab jõude tähtsamatele lahingukohtadele koguda.

Sel ajal tegi XI korpuse eelwägi katse üle Sauerbachi jõe pääseda, kuid löödi energiliselt tagasi.

Kella 11 hommiku ja keskpäewa wahel on üldine seisukord järgmine: Saksa paremal tiival olid baierlased löödud ja ei suutnud enam lahingust osa wõtta. Tsentrumis ja wasakul tiival wiibiwad V ja XI Saksa korpuste eelwäed kaitsekorras Woerthi juures ning Sauerbachi jõe wasakul kaldal, mõlema korpuse suurtükiwägi aga walitseb juba lahingwälja.

Keskpäewa ajal, V-nda korpuse ülema päälekäimisel, käsib XI korpuse ülem 22. jalgwäe diiisile pääletungimist alata ja liikumise kiirendamiseks kahte teed mööda minna: korpuse suurtükiwäele läbi metsa Surbourg — Gunstetti teed mööda, jalgwäe diiisile — metsast lõunapool. Batareid asuwad positsioonele Gunstettist põhja-läänes olewa mäe pääle (223), ning pääletungimine on käimas kolme punkti sihis: 1) Niederwaldi metsa idapoolse osa pääle, 2) karjamõisa „Albrechtsheuserhof au Lansberg'i“ pääle ja 3) Morsbronn'i pääle.

4-da Prantsuse jalgwäe diiisi kümme bataljoni, kes juba pikemat aega arwurikka suurtükiwäega toetatud suurte waen-

lase jõududega wõitlewad, taganewad ja on sunnitud omad seisukohad ära andma.

4-da jalgwäe diwiisi seisukohad kättesaades, jätkab XI korpuse liikumist, pöörab paremale poole, tungib Niederwaldi metsa ja järjekorras wõidab mitmed Prantsuse toetuspunktid: 1) Niederwaldi metsa põhjapoolse osa (kell 3 päewa), 2) metsatuka Niederwaldi ja Elsashauseni wahel (kell 3³⁰) ning 3) kella 4 paiku tungib isegi Elsashauseni.

Niipea kui XI korpuse osad pääsid Niederwaldi, otsustas korpuse juht kindral Bose tegewusse saata oma wiimsed reserwid — 3 bataljoni ja suurtükiwäe. Kolm bataljoni lähewad üle Spachbachi ja liiguwad orgu mööda, mis lõunapool Kalwerist*), mille harjal olid juba mõned V korpuse osad. Kogu suurtükiwägi, wäljaarwatud kolm batareid, mis igaks juhtumiseks Gunstetti juurde jäetud, on wälja toodud suure tee pääle, kus kolonnid ootab, millal jalgwäe edusammud wõimaldawad temale pääsmise paremale positsioonile.

Tormijooksja ees, kelle käes juba Niederwaldi mets, on Elsashauseni kaitsjad — 99. polgu I bataljon, mitme korpuse üksikud sõdurid ja põhja-lääne pool külast kaks batareid ratsadiwiisist.

Jalgwägi on ikka weel kriitilises seisukorras: kuigi temale õnnestas waenlasest jagu saada, on ta kurnatud kestwa lahinguga; siin on suurtükk tarwilik, sest see on waenlasel olemas ja püssiga teda kätte ei saa; abinõud, mis sarnast lahingkäiku aimates tarwitusele wõeti, toowad parajal ajal 8 batareid Kalweri kõrgustikule, kust nad sunniwad Prantsuse nõrga suurtükiwäe waikima ja sellega puhastawad tee kolmele wärskele bataljonile; tõuge, mis wiimsed andsid, näib selleks küllalt mõjuwat, et kõik rinne Elsashauseni kallale tungib ja selle toetuspunkti oma alla wõtab.

Marshal Mac-Mahon kutsus tungiwalt reserwsuurtükiwäge (8 batareid), kuid suurtükkide hiline ilmumine ei toonud tõsiseid tagajärgi; need olid puruks lastud ja ära wõetud, ilma et oleks suutnud ühtegi kasulikku pauku wälja lasta.

Ülewaltähendatud faktest kujuneb wälja järgmine: 1) Saksa suurtükiwäe õigel ajal oma jalgwäe juurde ilmumine kaitseb teda waenlase suurtükitule eest, kindlustab teatava maariba alalhoidmise ja lubab kohe asuda uue rünnaku ettevalmistusele; 2) rünnak läheb korda wärskete wäeosade poolt antud tõuke abil; 2) Prantsuse suurtükiwäe hiline kohalejõudmine ilmub asjatu ohwrina. Selgub, et wallatud seisukohal on juba

*) Üks kilomeeter Woerthist lõunapool.

alguses tarwilik seltsis jalgwäega ka suurtükiwägi, kelle üle anne oleks mitte ainult kaitsta jalgwäge waenlase suurtükite eest, waid ka hõlbustada temale edasiliikumist, s. o. see jalgwäge ja suurtükiwäe wastastikune toetamine, mis ainult wõibki wõidule wiia.

Pääle Elsashauseni langemist waldawad V ja XI korpuse osad, tiibadel toetatud I Baieri korpuse ja Württembergi diwisi poolt, Froeschwilleri ja sunniwad prantslasi taganema.

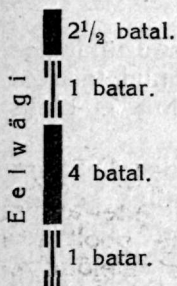
Lähme järeldustele üle.

Kell 1/29 hommikul algas Woerthi lahing. Mis teewad sakslased? Nemat, wastandiks wõtetele, mis neile 1866. a. sõjas omased olid, püüawad nüüd nii ruttu kui wõimalik suurtükiwäge tegewusse wiia. Ja see õnnestab neile. Tund aega pääle lahingu algust töötawad neil V korpuse tegewuse piires konnas juba 84 suurtükki.

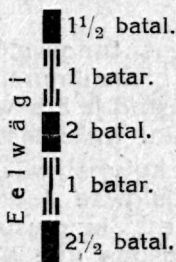
Huwitaw waadelda muudatusi, mis tulid ette sakslaste waadetes suurtükiwäe paigutamise küsimuses rännakkorra suhtes 1866—1870 a. a. sõjakäikudes.

Selleks on küllalt pilku heita V Saksa korpuse rännakkorra skeemile Nahodi (1866 a.), Weissenburgi (1870 a.) ja Sedan (1870 a.) lahingute eel.

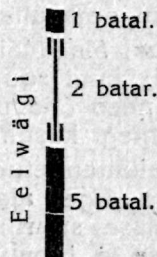
Nahod.
27/VI 1866 a.

Weissenburg.
4/VIII 1870 a.

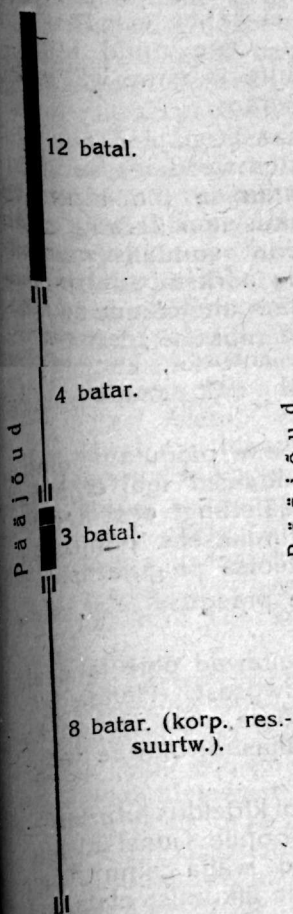

Sedan.
1/IX 1870 a.

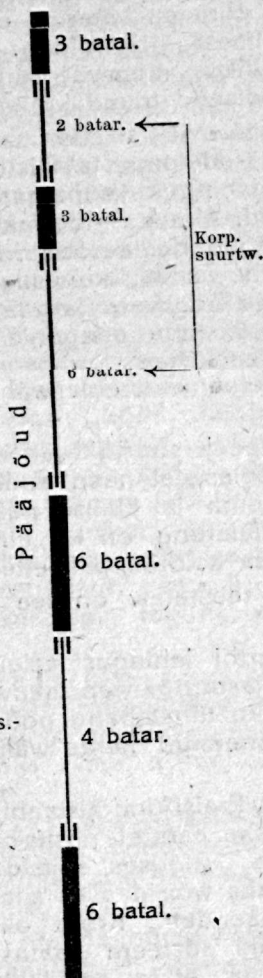

Nahod.

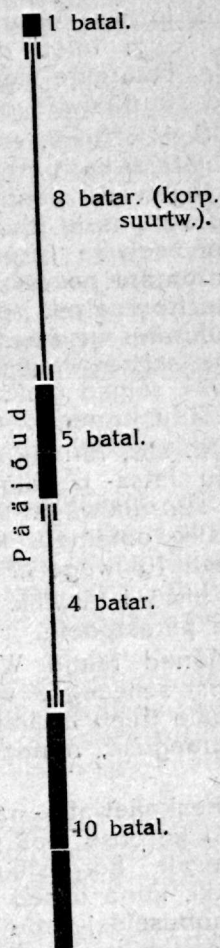
27/VI 1866 a.

Weissenburg.

4/VIII 1870 a.

Sedan.

1/IX 1870 a.

Skeemist näeme, et Nahodi lahingus korpuse suurtükivägi oli kolonni sabas, Weissenburgi juures — mõlema diviisi vahel ja Sedani juures — pääjõudude esimese bataljoni järel.

Sarnast muudatust märkame ka nende suurtükiwäe harrastamise juures. Sel ajal, kui Nahodi juures V korpuse kolmanda osaga töötab ainult seitsmes osa suurtükiwäest, töötavad Woerthi juures ühe jalgwäe brigaadiga 14 batareid. Sedani juures kümme esimest batareid ei kahtle eelwäest et sõita, kuigi tuleb defileest läbi minna. Õige nüüd küll, nende batareide ees liikus ratsawäe luure ja enne väljasõitu käisid suurtükiwäe ohwitserid maad kuulamas.

Sellest tuligi, et pääle 70. a. sõda sakslased ja nende eeskuju järele ka prantslased oma taktilistes waadetes suurtükiwäe tegewuse kohta lahingus ja paigutamise üle rännakul kindlale otsusele jõudsid, nimelt — rännakus suurtükiwägi peab liikuma eelwäe ja pääjõudude eesotsas, et suudaks wõimalikult rutemini positsioonile asuda; kuid liig nõrk tiibadel ja peajõuetu frontaalselt pääletungiwate jalgwäe ahelikkude wastu suurtükiwägi ei suuda üksinda ettepoole nihkuda; temale on tarwilik teiste wäelikkide kaitse; on tarwilik ka, et jalgratsawäe salgad oleks tema ees, ehk vähemalt, saadaks teda wäljasõidu juures.

Nii siis, rännakus peab suurtükiwäe ette paigutama ainult niipalju ratsa- ja jalgwäetasi, et need suudaksid igal erijuhtumisel suurtükiwäge lähema ja äkilise pääletungi eest kaitsta. Wõimalik ootamatu kallaletung on ka ainukeseks põhjuseks, miks suurtükiwäge ei pea kolonni pää etteotsa paigutama.

Kuiwõrd tarwilik ja teostetaw on see praegusel ajal, seda näeme pärastpoole.

Mõned faktid Woerthi lahingust selgitawad õige lähedalt küsimust selleaegse wäljasuurtükiwäe liikuwusest. Nende faktide pääle tuleb iseäralikku tähelepanu pöörda, sest see on ka meie praeguse, nõndanimetatud kerge wäljasuurtükiwäe walus koht.

„Keskpäewal — nagu Preisi kindralstaabi kirjeldus jutustab — asub XI korpuse 4-as raske batarei positsioonile Gunstetti juures olewale kõrgustikule. Alguses sõitsid wälja ainult neli suurtükki, kuna teised kaks wõisid alles siis liikumist alata, kui neile hobuseid juurde rakendeti. Krunt oli harilik, hää, kuid öösi sadas wihma (suurtüki süsteem kaalus 113 puuda); selle juures peab meeles pidama, et tol ajal lahingu eel suuremaid liikumisi ette ei wõetud, ja wäeosad olid igapidi wäljapuhanud.“

„XI korpuse 3-da ratsabatarei seisukoht on Elsashauserni juures; tema kannatab laskemoona puudust, sest kuulikastid ei suutnud mäe nõlwakust jagu saada. Wiimaks jõuab üks neist, 12 hobust ees, kohale (kuulikasti raskus — 120 puuda).“

„XI korpuse 5-es raske batarei asub seisukohale Elsashauseri juurde kell $\frac{1}{24}$ päewa; alguses läheb korda üles seadida ainult ühe suurtüki, siis kaks; teised jäid porisse kinni. Nii siis, batarei kasutada oli ainult 3 suurtükki. Ülejäänud kolm jõudsid Elsashauseri kõrgustikule alles siis, kui neile abiks saadeti 4-da raske batarei rakendid.“

„Baieri korpuse I neljanaelaline batarei liigub Brückmühli kohal üle Sauerbachi jõe, kuid liig raske tee takistab tema liikumist jalgwäe järele, keda peab toetama rännakul. Lõpuks jääb batarei Woerthi sihis tee pääle, ja jalgwägi algab rännakut oma suurtükiwäe toetuseta.“

Kindral Langlois, neid fakte ette tuues, lisab juurde järgmise märkuse: „Tihtipääle kuuldub arwamisi, nagu oleks sõjas wägewus, jõud liikuwusest tähtsam; see on ekslik, sest lahingu sündmused tõendawad tarwidust just liikuwast, kerges ja manöövriwõimulises suurtükiwäes; need omadused on seda tarwilikumad, mida suurem on tarwidus suurtükiwäe toetuse järele, mida tähtsam tema õigel ajal kohale ilmumine.“

Edasi seletab tema: „Sõda nõuab liikumist, s. o. liikuwust; käesolewal ajal lubawad tehnika edusammud liikuwusele lisada ka wägewuse; kasutame siis seda wõimalust.“

Nüüd waatame, kuidas läks wäljasuurtükiwäe wägewuse arenemine pääle 1870 a. sõda, missugused muudatused ilmusid kuisimustes tema taktilise tarwitamise mõttes lahingwäljadel.

Waadeldes uuenduste perioodi suurtükiwäe alal pääle 1870. a. kuni XIX aastasaja lõpuni, wõiks teda jaotada 4 ajajärku.

Esimene ajajärk — suurtükiwäe ballistiliste omaduste suurenemine teatawate muudatuste tõttu suurtükis, lafetis ja püssirohus; kuid mürsk (harilik granaat) ja laskewiis (lööklaskmine) jäid endisteks. See esimene suurendas suurtükkide kasulikkust ulatawust.

Teises ajajärgus — kaswas mürsu wägewus, mis kätte saadi muudatustega tema seinte ehituses; seeläbi suurenes kasulikkude kildude arw 8—9 wõrra (endine granaat andis kõigest 15—20 kildu).

Weel rohkem kaswas mürsu wägewus kolmandas ajajärgus; 1888. a. wõeti üldiselt tarwitusele distantlaskmine (shrapnell), mis omakord suurendas suurtükiwäe wõimet warjamata märkide laskmisel 4—5 korda, wõrreldes 1870. a. suurtükkega.

Teine, sama tähtis distantlaskmise tagajärg on tabawuse piirkonnas sügawuse kaswamine, mis täiesti puudus endisel wintsuurtükiwäel, millel lööklaskmise tõttu turmamine oli mõeldaw ainult mürsu kukkumise kohal.

Nende uuenduste tagajärjeks oli warjuta ehk pooleti warjatud, paigal seiswate ja liikuwate elawmärkide laskmise wõime suurenemine, mis ühenduses turmsügawusega märksa kergendas eellaskmist, nõudes temalt wähemat punktipaälsust.

Shrapnelliga warustatud suurtükiwäe kõige omapärasemad omadused on: tegewuse kindlus ja — mis iseäranis tähtis — tegewuse kiirus. Need kasulikud omadused ilmusid kahe järgmise põhjuse järelalusena: 1) kuuliwõime ja 2) laskmise kiiruse suurenemine.

Ülalnimetetu selgub järgmisest wõrdlusest:

1870. a. neljanaelaliste suurtükkidega warustatud batareid lasksid minutis 6 pauku ja saatsid seejuures surmawat metalli minutis 1,6 puuda, 12-naelaliste suurtükkide batareid aga 2,2 puuda;

läinud aastasaja 90. a. batareid lasksid minutis juba 10—12 pauku, sellega wälja saates 4—6 puuda metalli, s. o. 2¹/₂—3 korda rohkem kui ennem.

Suurtükiwäe wägewuse kaswamine ei muutnud aga tema tarwitamise põhimõtteid lahingwäljal. Suurtükiwäe masseerimise printsiip, mille otstarbekohasus 1870. a. lahingwäljadel nii hiilgawalt omale tõendusid leidis, jäi muutmatuks. Ühes sellega kinnitasid sama sõja kogemused nõudmist, et rännakul suurtükiwäge peab mahutama kolonni pää lähedale, sellega temale wõimalust andes juba lahingu algul tule ülekaalu oma kätte kiskuda. Ilmus püüdmise suurendada taktiilist üksust, milleks enne 70. a. oli batarei ning pääle sõda juba 2—3 batareilised grupid; samal ajal hakati igalpool batareide arwu korpuses suurendama.

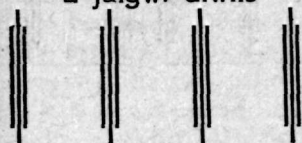
Kõigi nende uuenduste eesotsas sammus kahtlemata Saksamaa. Tema painutas esimesena (1899. a.) juba rahuajal oma suurtükiwäe diwiisi ülemate wõimu alla (seni allus suurtükiwägi operatiivselt diwiiside ülemaile ainult sõjaajal), millega sai korruga kätte nii organisatsiooni terwiku, kui ka ühtluse taktiilises õpetamises. Lõpuks, sama Saksamaa samal aastal, et lõpulikult pääst wälja heita mõtte — suurtükiwäge reserwis hoida, häwitas oma korpuse suurtükiwäe, teda diwiiside koosseisu arwates. Ülaltähendatud uuendusi jälgime järgmisel skeemil.

Saksa suurtükiwäe reorganisatsioon 1870—1899. a.

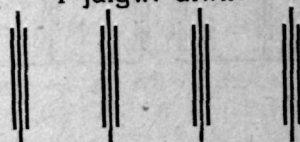
1870—1871 a.

Diwiisi suurtükiwägi.

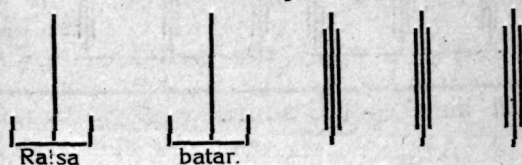
2 jalgw. diwiis

1 jalgw. diwiis

Korp. suurtükiwägi.

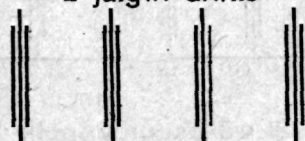

14 batar. = 84 suurt.

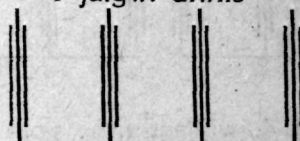
1874 a.

Diwiisi suurtükiwägi.

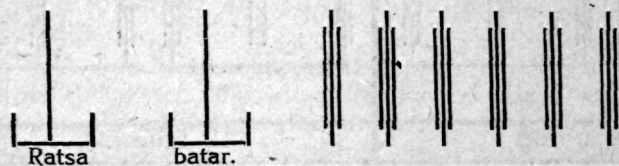
2 jalgw. diwiis

1 jalgw. diwiis

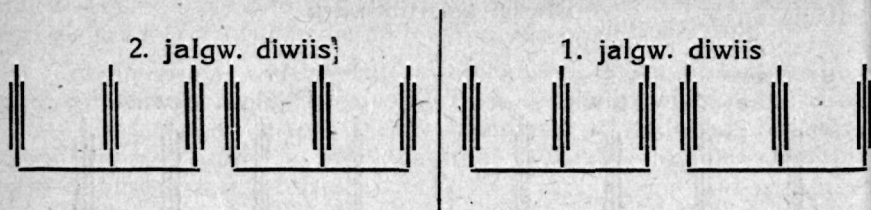
Korp. suurtükiwägi.

16 batar. = 96 suurt.

1893 a.

Diwiisi suurtükiwägi.

Korp. suurtükiwägi.

Ratsa suurtw. diw.

21 batar. = 126 suurt.

1899 a.

- 2. jalgw. diwiis
- 2. wäljasuurtw. brig.
- 3. wäljasuurtw. polk

- 1. jalgw. diwiis
- 1. wäljasuurtw. prig.
- 1. wäljasuurtw. polk

4. wäljasuurtw. polk

2. wäljasuurtw. polk

Haubitsa diw.

12 batareid

12 batareid

24 batar. = 144 suurt.

Wene-Türgi sõda 1877. a., nagu teada, tõi päewawalgele küsimuse väljasuurtükiwäe nõrkusest wõitluses wäljakindlustustega. Ilmus wajadus nii ehk teisiti väljasuurtükiwäge ses suhtes aidata.

Wenemaa teostas esimesena selle kawatsuse, wõttes wäljasuurtükiwäe koosseisu 6-tollilise wäljamortiri.

Waewalt jõudsid seda küsimust harutusele wõtta teised Euroopa armeed, kui päewakorrale ilmusid uued tegurid — suitsuta rohi ja wäikekaliibriline kiirlaskja wintpüss, suurtükiwäelaste ees seisis nüüd uus dilemma; et jalgwäest mitte maha jääda, oli waja luua uus, tehniliselt täielikum suurtükk, mis kiiremalt, punktipääsemalt ja kaugemale laseks kui endised suurtükid. Ilmus kiirlaskja suurtüki idee.

„Üheksakümnendad aastad -- kirjutab kindral Langlois omas raamatus „Suurtükiwäe taktika küsimused“ -- olid suurtükiwäe jaoks uute ideede, uute waadete ja ägedate waidluste aja-järguks.

Sakslased, kes nii hoolsalt walwasid uute leiduste ja täienduste järele, nagu ei julenud esimestena astuda uut sammu. Waatamata selle pääle, et kirjanduses esimene täielik ja mitmekülgne kiirlaskja suurtüki uurimine on sakslase oma („Wäljasuurtükk tulewikus“ — kindral Wille, wälja antud 1891. a.), — tema ideed ei leidnud oma kodumaal rohket poolehoidu ja otsekohest täitmist. Saksa suurtükiwäe wõit 1870. a. nagu oleks teda hüpnosi all hoidnud ja ei lubanud tekkida arwustustel, — on need reeglid ja tegewuse wõtted, mis kord nii hiilgawalt õnnestasid, weel kohased wõi mitte.“

Kiirlaskja wäljasuurtükiwäe, tema materjaalosa, uute laskewõtete ja lõpuks uute taktilise tarwitamise reeglite wäljatöötamine on kahtlemata prantslaste, ja nimelt tuntud sõjakunsti professori kindral Langlois teenus, kes 1892. a. oma kuulsal kirjatööga „Wäljasuurtükiwägi ühenduses teiste wäeliikidega“ ilmale esines.

See kuulus kirjatöö tekitas neljanda ajajärgu wäljasuurtükiwäe arenemisel pääle 1870. a., sest autor ei jäänud pidama ainult taktiliste wõtete analüüsi ja tulewase kiirlaskja suurtükiwäe tarwitamise reeglite juurde, waid harutas põhjalikult kõiki küsimusi, mis uue kiirlaskja suurtüki tüübi loomisel wõisid tekkida.

Peab aga tunnustama, et esimesed aastad pääle Langlois kirjatöö ilmumist tõid autorile kaasa palju kibedaid, raskeid minutiliseid; siis weel tulewase kiirlaskja suurtükiwäe idee ja selle taktilise tarwitamise põhimõtted sünnitasid sõjawäe ajakirjanduse weergudel määratu hulga wastuwaidlemisi, kiusamist ja

isegi pilkamist. Paljud toleaeegsed suurtükiwäelased, harutades kindral Langlois waateid, leidsid, et neil „puudub igasugune tõestaw alus, nad on põhjendamata, mitteteaduslikud, ekslikud, õnnetud, kardetawalt liialdetud.“ Ühe tema kaaskodaniku sulest ilmus „Journal des sciences militaires“, 1892. a., kirjatükk, mille üldine järeldus oli: „kes soowib liig palju — ei saa mitte midagi.“

Lõppude lõpuks aga leidsid kindral Langlois ideed siiski täitmist, ja 1897. a. ilmus Prantsusmaal uus suurtükk — kuulul 75m/m kiirlaskja. Kui õnnelikult tema oli konstrueeritud, tõendab asjaolu, et isegi nüüd, pärast ilmasõja lõppu, kus teistel riikidel mitu süsteemi wahetatud, prantslastel jäi püsima sama 75m/m kiirlaskja väljasuurtükk.

Meile, kes oleme harjunud kiirlaskja suurtükiwäega ja tema kõrgete lahingu omadustega, järelkatsutud mitmes sõjas, — on väga huwitaw tutwuneda nende järeldustega ja uute põhimõtetega, millega kuulus Langlois weel waikseil XIX a. üheksakümneil aastail esines. Peab tunnustama, et nad on täielist täitmist leidnud XX aastasaja sõdades.

Üksikasju mitte harutades, toome allpool tema tähtsamad järeldused.

1. Kiirlaskja suurtükiwägi positsioonile asumisel peab maastikust täitsa rippumatu olema; ainult siis suudab tema teistele wäeliikidele täiel mõõdul abiks olla. Kiirlaskja suurtükk ühelt poolt suurendab tarwidust selles rippumattuses, teisest küljest — lubab hõlpsamini seda nõuet täide wiia (liikuwus, tagasipõrkamatus).

2. Kiirlaskjale suurtükiwäele peab omane olema uus tähtis laskmise wiis — marutuli (par rafales), s. o. pääle kindlat ja laia kahwliga toimetatud eellaskmist peab oskama väga lühikese aja jooksul täie kiirusega tuld anda, et sellega waenlast löögiwõimetuks teha. Teisest küljest tuleb kiirlaskjal suurtükiwäel tõsisemalt kui kunagi enne järgmisest printsiipest kinni pidada: „lasta ainult tähtsat märki, parajalt distantisilt ja kindla taktilise ülesande täitmisel.“ Nõue — ühel ajal olla kitsi ja liig helde laskemoona raiskamises — saab uuele suurtükiwäele seaduseks olema. Meie tahaksime kõigile selgeks teha, ütleb edasi Langlois, et tulewases sõjas laskemoonaga warustamise küsimus saab sõdiwaile pooltele elu ja surma küsimuseks olema.

3. Suurtükiwäe tegewus muutub otsustawaks suurte distantisel. Järelikult, maastiku ja kohalikkude esemete kasutamine saab olema suurtükiwäele sama tähtis kui teistele wäe-

liikidelegi. Häda batareidele, kes ei oska nägematult välja sõita ning warjatult positsioonile asuda; häda ka wägedele, keda niisugused batareid saawad toetama.

4. Suurtükiwäelt, kes warjamisega hakkama ei saa, saab wõetud liikumise ja ümberasetamise võimalus.

5. Mida täielikum ja parem suurtükiwäe materjaalosa, seda tähtsam on temale liikuwus, sest ainuüksi liikuwus võimaldab suurtükiwäele kindla ja aegsa päralejõudmise.

6. Mida wägewam suurtükiwägi, seda kiirem tema tegewus ja seda enam peab loobuma järk-järgulisest positsioonile asumisest, asumisest positsioonile wähearwuliste osadena waenlase suurtükiwäe arwulise ülekaalu ees. Wastupidi — ainult siis peab tegewust algama, kui kõik jõud käepärast olemas.

Siit tähtis põhimõte — suurtükiwägi peab püüdma alati ühel ajal tegewusse astuda; sellest järgneb weel teine — suurtükiwäe koondumine ettepoole.

7. Kiirlaskja suurtükiwäe taktika nii pääletungi- kui ka kaitseahingus peab liikumise taktikaks muutuma, mis suurtükiwäe juhtidelt iseäralisi omadusi nõuab.

8. Suurtükiwäe tegewuse suur kiirus raskendab weel enam eelwäe suurtükiwäe seisukorda, kes lühikese maa päält äkilselt satub tegewusse astunud tugewa wastase suurtükiwäe tule alla.

Nüüd on tähtsam kui kunagi omale aegselt tegewuse plaan kokku seada selleks juhtumiseks, kui meil tuleb ootamata waenlase häwitawa suurtükile wöö ette sattuda tema eel- ehk alusseisukohtade ees.

9. Suurtükiwägi peab igale wäiksemale jalgwäe pääletungile abiks olema ja suure arwu koondetud suurtükkega kaitsma jalgwäge wastaste pääletungimiste eest.

Selle eesmärgini pidi tema püüdma ka mittekiirlaskjate suurtükide juures, kuid praktiliselt oli seda wäga raske läbi wiia, sest tule koondamine nõudis palju aega. Üue kiir- ja kaugelaskja suurtüki omadused lubawad soowitawaid tagajärgi saawutada palju kindlamalt ja suurema silmapilksusega.

10. Kiirlaskmine saab iseäranis tähtis olema rünnaku ettewalmistamisel, millise operatsiooni pääomadusteks tuleb lugeda ootamattust ja kiirust.

11. Kiirlaskja suurtükk saab rünnakul pääletungiwale wäga kasulik olema. Tõepoolest, antud ülesande täidewiimine teatud eesmärgi suhtes nõuab kaalu poolest kindlat laske- moona arwu wäljalaskmist antud aja jooksul; ülesanne wõib nüüd aga poole batareide arwuga täide wiidud saada (ette-

walmistuse batareid), järelikult meie käsutada jääb kaunikene arv batareisid waenlase suurtükiwäe tule sumbutamiseks (kontr-batareid) ja meie ründawa jalgwäe saatmiseks (jalgwäge saatajad batareid).“

Lugedes neid Langlois põhimõtteid, mis tema poolt XIX aastasajal 7 aastat enne kiirlaskja suurtüki ilmumist üles seatud, peab imestusega tunnustama, et nad on peensusteni täide viidud XX aastasaja suuremais sõdades — Wene-Jaapani ning läinud ilmasõjas.

Wene-Jaapani sõja kaastegelane ja üks suuremaid sõjakunsti teadlastest, kindral-major Beljajew, ütleb sel puhul: „Minul on käepärast rohkearwuline materjaal meie suurtükiwäe tegewusest läinud sõjas, ja ma pean puhtsüdamlikult tunnustama, et kõik, mis kindral Langlois poolt ette toodud, on karwapäält täitmist leidnud.“

Meie, ilmasõjast osawõtjad, peame omalt poolt tõendama, et need kindral Langlois põhimõtted on pea täielises ulatuses ka selles sõjas makswaks jäänud.

Laewastiku komplekteerimine meeskonnaga.

G. Lagus.

Täiendanud ja läbi waadanud meriwäe-kapten H. Salza.

I. KOMPLEKTEERIMISE TÄHTSUS.

Üheks tähtsamaks teguriks laewastikus on meeskonnaga komplekteerimine, mis suhtes meriwägi teistest wäeliikidest kaugelt lahku läheb. Mitmesuguste mehhanismega, säädistega ja masinatega ümberkäimine nõuab põhjalikku ettevalmistust ja praktikas täiendatud wilumust, kuna seda täiuseni wiia ei luba alati olukord ja puudub wõimalus. Eriti tähtis on eriala meeskonna ettevalmistus laewastiku jaoks; $\frac{3}{4}$ terwest laewastikust seisab koos erialade meeskonnast, kuna $\frac{1}{4}$ lihtmadrused on.

Ennemalt, purjelaewastiku aegadel, oli asi lihtne, iga kaubalaewastiku madrust oli kerge muuta sõjameheks, kuna nendest enam wilunud määrati komandoriks (suurtüki-meesteks) õppima. Aga ühes tehnika suurte edusammega on suurenenud nõuded meeskonna ettevalmistuseks, ja ilmasõda näitas, et siin weel palju saawutada jääks.

Wabadussõda näitas, et meil sõjalaewastiku komplekteerimine läbi wiidi, ja laewastik saawutas suuri wõite ja täitis tema pääle pandud lootusi.

Jääda selle juurde, mis seni kätte saadud, ei ole wõimalik, waid tuleb sihikindlalt ja püsiwusega edasi rühkida ja täienduses kõrgemale punktile jõuda. Tuleb hiiglasammega käsikäes käia edasitungiwa tehnikaga, sest ka meie waenlased ei tuku...

Meeskonna komplekteerimise küsimuse lahendus ei ole lihtne. See küsimus on teraw olnud igal meririigil; igal riigil on sel alal oma ajalugu, ja iga riik on wiimaks omale wälja töötanud enam-wähem omapärase süsteemi.

Eesti on meririik, ja silmas pidades, et meil palju merimehi, wõiks oletada, et see küsimus meile raskust ei sünnita. Kuid, nagu tegelik elu näitab, on raskused siiski olemas.

Tuleb merimehi sõjawäelasteks kaswatada; tuleb neid tutwustada erialadega, ja selleks 2 aastat, silmas pidades, et talwel praktika puudub, on raske töö. Tuleb süweneda küsimusse, kuidas seda tooresmaterjaali, mis igal aastal nekrutiite näol koguneb, kõige paremini 2 aasta jooksul laewastiku huwide kohaselt kasutada.

II. ÜLDAJALOOLINE ÜLEWAADE.

Kaua aega ei suutnud suurriigid omale laewastiku ülesannet ja tähtsust kindlaks teha, ja alles hiljem tõusis strateegia oma kõrgusele ja näitas, et laewastiku tegewuses ülesanne seisab merede walitsemises.

Inglismaa, kui meririik, loomulikult suurendas oma laewastikku, kui ainust liikumis- ja sõjaabinõu, kuna teiste riikide päähuwi oli siiski maawäe pääle juhitud, nii eksiwiisil waadati ka laewastiku komplekteerimise pääle, sõjawäe waatepunktilt.

Meriwägi oli juhuslikest palgatud elementidest komplekteeritud, kellest karmide abinõudega walmisteti wägewat meeskonda. Süsteem oli „palkamine“, sunniwiisil wõtmine ehk orjade ja sunnitööliste kasutamine (galerid).

Prantsuse rewolutsioon tõi ka sellel alal wärskendust ja Prantsusmaal seati esimest korda sõjateenistuskohusline süsteem (Inscription) maksma, millele teised riigid hakkasid järele aimama, kuna see wiimaks Preisimaal oma kujuka wälimuse omandas ja pärast juba „Preisi süsteemi“ all laienes.

Esimene erand laewastiku komplekteerimise suhtes ulatab omapärase süsteemi maksmapanemisega kardinaal Richelieu aega (17. aastasada — inscription maritime), mis seisis selles, et terwes riigis andmesteti kõik rannaelanikud ja merimehed ning neid loeti meriteenistuse kohuslisteks.

Süsteemi tegelikult ellu wijjaks oli hiljem admiraal Colbert, kes siis juba wastawa teenistuse järjekorra sisse seadis andmestusele. See oli esimehe samm, kus näha, et laewastiku huwid eritetud maawäest. Pääle seda algas ka teistes riikides murrang. Inglismaa ja Ameerika Ühisriigid jäid oma palkamisesüsteemi juurde, kuna teised riigid pääasjalikult kohuslise süsteemi omandasid.

III. SÜSTEEMID.

Enne, kui jälgida, kuidas mitmes riigis laewastiku komplekteerimine seisab, peatame süsteemide juures.

Süsteeme on neli:

1) wabatahtlike palkamine, 2) merimeeste ja rannaelanikkude andmestus ja nende meriwäe teenistuskohustus. 3) üldsõjakohustus ja 4) segasüsteem.

1) Wabatahtlike palkamine on wana uniwersaal süsteem ja juba sõdade ürgajast tuntud. Palgatakse harilikult pikemaks ajaks ja mitte vähem kui 5 aastaks.

Süsteemil on hääd omadused, et ta kodanikele hõlbus, sest ta lubab igal kodanikul oma noorust oma äränägemise järgi kasutada, kuna ainult wabatahtlikud, kes omale merimehe elukutse walinud, asuwad teenistusse. Kuna nüüd üks osa kodanikest on tegewas sõjawäeteenistuses, on sellewastu teine osa neist sellekohase maksu all. Edasi lubab see süsteem: meeskonda mitte „hellitada“, nende pääle wadatakse kui „turukauba“ pääle; selle tõttu on Inglismaa ajaloos kõiksugu awantüürsõjakäigud iseäranis rohkearwulised. Pääle selle wõimaldab see süsteem meeskonda kaswatada ühes kindlas waimus, selle pääle waatamata, et komplekteerimise element juhuslik on.

Halwad küljed sellel süsteemil on, et ei saa iial kindlal määral meeskonda, ja sõdade ajal on wabatahtlike juurdewool väga piiratud, nagu wiimane sõda näitas, kus neis riikides, kus palgalise sõjawäe süsteem olemas, tuli kohuslisele süsteemile üle minna.

„Palgaliste“ süsteem läheb palju kallimaks teistest, sest et wabatahtlikele huwi pakkuda, peab neile hästi maksuma ja enam-wähem mõnususi pakkuma.

2) Merimeeste andmestus (Inscription maritime), nagu mainitud, on ellu wiidud admiraal Colberti poolt Prantsusmaal ja peensustes seisis see selles, et jõesuude ja merekalaste piirkonnas elanikud wabasteti maawäkke wõtmisest ja olid meriwäekohustuslised. Neile anti kõiksugu eelõigusi, nagu kalapüügi õigused ja muud, kuna sellewastu andmestatud kodanikud olid 18—50 aastani kohustatud igal nõudmisel meriwäkke teenima astuma.

Selle aja jooksul tuli neil teenida faktiliselt siiski 3 aastat.

Kriitika loeb selle süsteemi meriwäe jaoks kõige soodsamaks, ja Prantsusmaa oli enne sõda kõige rikkam oma meriwäelaste tagawarawäega riik. Tuleb tähendada, et see süsteem kaudsel teel maksew on ka teistes riikides (Belgia, Rootsimaa), kuid mitte kindla süsteemi näol.

3) Üldsõjateenistuse kohustus.

Annab meriwäele rohkearwulise tagawarawäe, mis seda suurem, mida lühem teenistuse aeg. See süsteem on just selle tõttu halb, et laewastik mobilisatsiooni puhul wõrdlemisi teiste wäeliikega wähe tagawarawäelasi tarwitab, ja tekib niisugune seisukord, et mobiliseeritud tagawarawäelasi tuleb kasutada mitmesugusteks teisteks otstarweteks. Nii moodusteti Euroopa sõja ajal Prantsus-, Saksa- ja Wenemaal mobiliseeritud meriwäe tagawarawäelastest suurtüki- ja jalgwäeosi.

Teisest küljest lasub see süsteem raskelt kodanikkude pääle, kiskudes neid paremais aastates õpetöölt ehk muust tegewusest teatud ajaks.

See süsteem on kõige laiemalt tarwitusele wõetud ja on üks enam soodsamatest, mida ka ilmasõda näitas, teiste wäeliikide komplekteerimiseks, kuna meriwäe kohta seda ei saa öelda.

4) Segasüsteem.

Siiski ei pea arwamisele jääma, et teiste süsteemide juures wabatahtlikkude palkamist ette ei tule, kuigi domineeriwa osa komplektist annab kohustussüsteem, ja nii on mitmes riigis segasüsteem loodud, kus igast süsteemist tema paremad osad on wõetud.

Nii on laewastikkudes, kus mitte-palgaliste süsteem olemas, pääle ohwitseride weel osa palgalisi, kes kõik enam-wähem tähtsamail erialade kohtel teeniwad. Need on niinimetatud üleajateenijad ja jungad. Wiimased algawad teenistust 15 aastast ja saawad laewastikus põhjaliku hariduse ja pärast seda tasuwad riigile teatud aja teenistusega.

Siinjuures toon paralleeli: Laewastik jaguneb seega — wabatahtlised palgalised: ohwitserkond ja tähtsamad eriteadlased, pääasjalikult jungadest wõrsunud, kuna enam-wähem oma tähtsuse järgi kohustusline meeskond lihtülesannetele määratakse.

Enne, kui peatada Eestis makswa meriwäe komplekteerimise mooduse juures, heidame pilgu sellele, kuidas on asi wälisriikides; selleks toon mõned üksikasjalised andmed.

IV. KOMPLEKTEERIMINE WÄLISRIIKIDES.

1) Inglismaa:

Pääkontingent laewastikus moodustetakse jungadest, kes saawad põhjaliku merihariduse õpelaewadel. Neid wõetakse wastu $15\frac{1}{4}$ — $16\frac{3}{4}$ aastani, ja teenistusse astumisel kohustuwad nad sääl teenima 12 aastat järjestikku. Õpelaewal kestab õpe-

tus 1 aasta ja pääle selle alles määratakse 1. järgu jungadena merisõidule, mis 6 kuud kestab. Pääle merisõitu määratakse nemad blokschiwi pääle (depot-shipo), kus nad edaspidist määramist ootawad.

Pääle selle määratakse jungad weel 6-kuulisse kaugesõitu ja 18-aastaselt nimetatakse neid 2. klassi madruseks ja edasi läheb teenistuskäik: 1 klassi madrusena, wanema madrusena ja säält alamohwitseriks, wanemaks alamohwitseriks (dekiowhitseriks), kusjuures kõik ülendused ilma katseteta sünniwad.

Teise liigi wabatahtlikud peawad olema 18 aastat wanad ja kohustuwad teenima 5 aastat, neid nimetatakse kohe 2. klassi madrusteks.

Siiski ergutatakse pikemaajalisele teenistusele meeskonda ja selleks antakse suuremad eelõigused, ja mõned kohad laewadel on määratud ainult pikaajalistele.

Pääle selle wõetakse weel jungadeks 1. järgu kaubalaewastiku jungasid, kes juba vähemalt 2 aastat on merisõidul olnud kaubalaewastiku õpelaewal.

Kokkuwõttes näeme, et Inglismaal meriwäelaste komplekteerimine on hästi korraldetud. Kõik madrused enne laewale tulekut käiwad läbi sellekohased õpetused ja laewal ei tule ohwitseril kodusel wiisil eriteadlasi wälja koolitada. Pääle on kõik tähtsamad eriteadlaste kohad põhjalikult ettevalmistatud jungadega komplekteeritud. Pikaajalise teenistuse tõttu on kõlbline tasapind meeskonnal kaunis kõrge ja distsipliin hääl.

2) Prantsusmaa:

Nagu mainitud, Prantsuse laewastikku komplekteeritakse andmestussüsteemi järgi, kuna enne ilmasõda siiski $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ üldmäärast olid wabatahtlikud. Ilmasõja ajal tuli siiski puudus andmestussüsteemi ja wabatahtliste läbiwõtmisel ja tuli tarwitusele wõtta üldkohuslist seadust (conscription maritime).

Andmestussüsteemi põhjal arwestatakse 18 aasta wanaduses kõik rannaelanikud, kes teatawa aja on merisõidul wiibinud. 20 aasta wanusega algab neil teenistus, mis kestab 7 aastat, selle aja jooksul on nad 3 aastat faktiliselt teenistuses ja 4 aastat reserwis. Wiimsel ajal on kawatus faktilist teenistust vähendada 18 kuuni.

Pääle selle on weel komplekteerimise abinõuks „jungade“ wõtmine, kelle jaoks on ujuwad koolid Brestis. Jungad wõetakse 15 aastast alates 1. jaanuaril ja 1. juulil ja neid jaotatakse kohe, kas deki ehk masina erialade järgi.

Algõppus mõlemale rühmale on ühesugune, ja üldõppus õpelaewal kestab 30 kuud: 18 kuud jungadena ja 12 noor-madrustena. Pääle selle masina eriala kooli lõpetajate seast

saadetakse anderikkamad masinistide alamohwitseride kooli Bresti, kus nad põhjalikuma hariduse omandavad, mis neile võimaldab tulevikus mehaanikute kohtele pääseda.

16 aasta vanuselt kohustuvad jungad meriwäes teenima 7 aastat, see on 23 aasta wanaduseni, siis kui ka iga teine kodanik teistes wäeliikides peab teenima 3-aastase teenistuse juures. 4 aastat teenistust (16—20 aastani) arwatakse tasuks riigile õppuse eest. Siinjuures tuleb tähendada, et juba 20-aastasena junga hää edasipüüdmise juures võib alamohwitserina hää palga saada. Prantsuse kui ka teiste riikide laewastik on suurim oma seisustega ja iga seisus erineb teisest märksa. Suurematel Prantsuse sõjalaewul on 5—6 kööki, iga seisuse jaoks, nii on: 1) admiraali ja komanderi, 2) staabohwitseride, 3) ülemohwitseride, 4) maître'ide, 5) alamohwitseride ja 6) madruste köök. Muidugi on seesugune laialine kord ühel suurriigil võimalik, kuna see siiski wõrastawana paistab.

Andmestusseaduse põhjal wõetawad saawad sõjawäelise hariduse isesugustes depoodes, kust nad pärast laewadele määratakse.

Toonitan siinjuures, et Prantsusmaal eriala ettevalmistus, eriti masina alal, on hästi korraldetud. Prantsuse laewastikus pääsewad inseneer-mehaanikute kohtele masinist-alamohwitserid, tõustes sinna terve rea astmete järgi, ja sellega on ka tingitud kestew ja põhjalik ettevalmistus.

3) P.-A. Ühisriigid:

Laewastikku wõetakse teenistusse wabatahtlikud 2—5 aastaste teenistustähtaegade pääle. Teenistusse astunud „noormeriwäelased“ määratakse sellekohastele õpelaewule, mainitud nimetusega. Erand tehakse merimeestele, kes 2 aastat merisõidul wiibinud, need arwatakse kohe 2. järgu madrusteks, ja kes 4 aastat merisõidul olnud — need 1. järgu madrusteks. Alguses peetakse kõik wabatahtlikud niinimetatud karantiinlaagris (detention camp), kus nad ka algteadmisi omandawad, säält edasi, pääle 3-nädalist õppust, üldbarakis (Main barracks), kus õppus juba mitmekülgne on. Sääli jagatakse noormeriwäelased nende kogemuste ja teadmiste järgi erialadele ja pääle mõnekuulist merisõitu sõjalaewal määratakse nemad eriala koolidesse (Navy trade schools). Koolid on järgmised: elektrikuile ja sädetelegrafistele (kursus 8 kuud), ametmeestele (Artificer school) 3—6 kuud; kirjutajaile ja warahoidjaile (The yeoman school) — 6 kuud, welskeritelt ja sanitaaridelt (Hospital corpstraining school) nõutakse pääle teoreetiliste teadmiste weel praktikat merihaigemajas; muusikantide kool (Musician school) — 8 kuud; toidustajate, kokkade ja leiwaküpsetajate

kool (commissary school) — 6 kuud ja masinistide kool — 16 kuud ja sinna wõetakse wastu, kes juba teist tähtaega teenistusse jääb; waseseppe kool (coppersmith school) — 6 kuud ja teist tähtaega teenijaile; lennukool — kaks klassi — lennurite ja mehaanikute kursus — 18 kuud; motoristide kool (Instruction in gasoline engines) — 3 kuud, wõetakse wastu ainult 1. ja 2. järgu kütjaid ja õlitajaid; suurtükiala koole (Seeman gunner school) on kaks, üks miiniala ja teine suurtükiala jaoks. Minööride kursus kestab 8 kuud, sääl juures on ka klass wanemaile masinistidele ettewalmistuseks miinimasinistideks ja tuukritele — ettewalmistuseks sügawwees alistuseks (deap - seadiwing). Puht suurtükiala kursus kestab 6 kuud. Pääle kooli lõppu ja wastawa katse sooritamist määratakse kõik laewadele praktiliseks sõiduks.

Pääle mainitute wõetakse weel wastu alaealisi, 14—17 aastaseid — wolontäär-jungasid, kes kohustuwad teenima kunni 21 aastani ja kelle jaoks on olemas eriti kool, kus nad muu seas ka elementaar üldteadusi läbi wõtawad.

Ka siin näeme, et meriwäelaste komplekteerimine on kawakindlalt ja sügawalt läbi mõeldud süsteemi järgi, missugune aga riigile õige kalliks maksma läheb, sest wabatahtlikud saawad hää tasu.

4) Saksamaa:

Saksamaal on üldkohustuslisi meriwäelasi ainult $\frac{1}{3}$, kuna $\frac{2}{3}$ meeskonnast saadakse jungadest, s. o. wabatahtlikest, kes eri-õpeasutustes ette walmistetakse.

Kohustuslise meeskonna teenistusaeg on 3 aastat ja kohustuslised walitakse kaubalaewastiku meeskondadest.

Jungadeks wõetakse wastu noormehi 14 $\frac{1}{2}$ —18 aasta wanaduses; kes määratakse „jungade diwiisi“, nende ettewalmistuse kursus kestab 1 $\frac{1}{2}$ aastat, sellest 1 aasta õpelaewal ja $\frac{1}{2}$ aastat kaldal. Pääle kursuse lõppu saadetakse jungad laewadele 2. klassi madrustena (mitte alla 17 aastat), ja nemad on kohustatud üldmäärana 9 aastat teenima. Niiwiisi ettewalmistatud jungade eðaspidine teenistuskäik on: alamohwitserina ja lõpuks dekiowitserina.

Pääle 1-aastast praktilist sõitu jagatakse jungad erialale ja saadetakse erialade kursustele, mille kestwus 6—8 kuud.

Sedawiisi walmistab Saksamaa omale eriteadlasi, ja sakslasele omase organiseerimiswaimu tõttu seisib see wäga kõrgel, mida ka ilmasõda näitas, kus Saksa merimehed imetegusid tegid.

5) Itaalia:

Itaalia laewastikku komplekteeritakse üldsõja kohustusseaduse põhjal ja teatawast liigist, nagu end. merimeestest, kaluritest j. n. e., kes juba ennemalt on merel sõitnud. Teenistus-aeg kestab 4 aastat.

Pääle nende on weel olemas wabatahtlikud jungad, keda erikooles Venedigis ja Triestis ette walmistetakse, kus kursus 3 aastat kestab, ühes praktiliste sõitudega, säält tulewad välja erialade alamohwitserid. Kooli lõpetajad on selle eest kohustatud saawutatud teadmiste eest 3—5 aastat teenima laewastikus ülejateenijaina.

6) Jaapan:

Jaapanimaal komplekteeritakse kohustuslise sõjawäe teenistuse põhjal. Teenistusaeg kestab 4 aastat ja pääasjalikult wõetakse meriwäkke endiseid elukutselisi merimehi.

Pääle selle on weel wabatahtlikud, keda wõetakse 17—21 aasta wanaduses ja kes kohustuwad üldmääräl teenima 6 aastat.

Nii esimesel kui ka teisel liigil on ettewalmistuswõimalused sarnased, kuid wahega, et wabatahtlikel on eriala walik waba, kuna teistele eriala määratakse ülemate wääristustel. Kõik määratakse 5. järgu madrustena 1½ aastaks õppusele, millest pool aega õpeblokschiwil mööda saadetakse. Pääle seda, ühes ülendusega 4. järku, määratakse nemad laewadele ja pärast ülendust säääl määratakse alles eriteadlaste kooli, kus kursus 8—12 kuuni kestab.

Jälgides Jaapani süsteemi, näeme, et siin on tarwitusel segasüsteem, kus Euroopa riikidest juba paremad ja järgiproowitud osad on wõetud. Pääle selle on see süsteem omapärane ja riigile mitte kulukas — õpetus ja ettewalmistus on wäga intensiivne ja kokkuhoidlik kulude suhtes.

7) Wenemaa:

Wenemaa meriwägi komplekteeriti kohustusseaduse põhjal, kuna sihikindlast territoriaal süsteemist palju ei hoolitud ja wastu wõeti segamini terwest riigist. Teenistuse kestwus 5 aastat. Ettewalmistus kestis 3—4 kuud eri nekrutite salkkonnas ja pääle algõppust saadeti laewadele ja ülejäänud jaoteti eki-paashide wahel. Salkkonnad olid jaotatud suuremaile erialadele, nii olid miini- ja kahurisalkkond, ja ühes algõppusega omandasid säääl nekrutid juba ka teadmisi oma eelolewast erialast.

Nawigatsiooni algul määrati meriwäelased laewadele ja selle lõpul enam anderikkamatel ja kirjaoskajatel määrati laewa komanderide wääristusel wastawa eriala kooli, kus kur-

sus kestis 1—2 aastat, sääljuures wiibides suwel wastawa salkkonna laewadel.

Koolid olid järgmised: 1) kirjutajaile ja warahoidjaile 2-aastane kursus, 2) laewastiku kahurwäe kool, 3) miiniala kool — õpetus 2 aastat ja 4) masinaala kool.

Wiimne koosnes 2 osakonnast. Esimeses olid: a) iseseiswate masina alamohwitseride, b) mitte-iseseiswate masina alamohwitseride, c) masinistide, d) ruumi masinistide alamohwitseride, e) kütjate alamohwitseride ja f) õpetus- ja remontala klassid. Teises osakonnas olid kütjate klassid.

Iseseiswate masinistide alamohwitseride klassis kestab õppus 2 aastat, kuna teistes klassides kestab see 1 aasta, kusjuures õppurid suwel praktilistel sõitudel wiibiwad õpelaewadel.

Alamohwitseride klassidesse wõetakse wastu wastawa eriala kutseklassi lõpetajaid, kuna iseseiswate masina alamohwitseride klassi wõetakse neid noori meriwäelasi, kes enne-malt on erateenistuses olnud masinistidena, kütjaina, joonistajaina ja kwalifitseeritud töölistena.

Pääle selle komplekteeriti eriala meeskonda jungadest, keda 16—18 aasta wanaduses sellekohastes jungade koolides ette walmisteti ja kuhu wastu wõeti algkooli haridusega noor-mehi. Kursuse kestwus oli 2 aastat, ja suwel wiibisid jungad praktilistel õpisõitudel. Koolist tulid jungad wälja juba wastawa eriala alamohwitseridena ja tarwiliste teadmistega erialadel, ja kui silmas pidada, et kooli wõeti teatawa algharidusega, siis andis jungade kool laewastikule domineeriwa osa eriala alamohwitseridest. Jungade teenistusaja kestwus oli 8 aastat, sellest 3 aastat õpetuse eest ja 5 aastat üldkohuslist teenistust.

Edasi kestis alamohwitseride teenistus: 1. järgu alamohwitserina (bootsmann) ja pääle wastawa katse sooritust wõisid nad ülendatud saada konduktoriks.

Wenemaal oli teenistus üldkohustuslisele eriala meeskonnale koolides eriti pikk, mis tingitud oli nekrutite madala hariduspinnaga.

Kokkuwõte.

Nagu näeme, on peaaegu igas riigis laewastiku komplekteerimine omapärane, kuna põhijoontes näib peaaegu igas riigis kõige rohkem kasulikumaks tunnustatud segasüsteem, mida moodustab jungade pidamine, mis olemas peaaegu igas riigis, kuigi teise nimetusega.

Järeldades leiame, et laewastik wõib komplekteeritud olla hästi eriteadlastega kahel juhtumisel: 1) kui kohustusline teenistusaeg on pikk ja 2) kui õpetus hästi organiseeritud (Saksamaa).

Siin toodud riigid on ühes sellega ka suurema laewastikuga, kusjuures eriteadlaste tähtsus ei ole mitte teenistusaja huwidega seotud, waid sellega, et lahtipuhkewa sõja ajal kõigile nõuetele wastata, s. o. eriteadlaste ettewalmistusel tehakse nõuded nii määralisest kui ka omaduslikust küljest, kuna wäkeriikidel see ainult esimesest küljest tähtis on. Ehk küll Prantsusmaa süsteem hästi õnnestanuks loetakse, siiski sünnitas see raskusi, ja sõja teisel poolel ei aidanud sarnasest tagawarawäest ja tuli abi teisalt otsida, isegi asumaade pärisrahwaid kasutati ses suhtes (pääasjalikult sadama teenistuses).

Silmapaistew on jaapanlaste õpetuswiis, kes wäga ettewaatlikult näppasid Euroopa riikidelt ühte ja teist ja panid wiimaks maksma omapärase ja minimaal kuludega süsteemi.

Wiimisel ajal on iseäranis tähelepanu juhitud eriteadlaste ettewalmistuse pääle, kus merisõja tehnika hiiglasammudega seotud.

Pääle selle tundub ka kõigis riikides laewastiku eriala meeskonna puudust, erateenistus pakub palju soodsamaid elutingimusi, ja nii wajawad siin ka enne ilmasõda makswad süsteemid läbiwaatamist ja täiendust, mis eeldaksid seisukorra paranemist.

Praegu sünnib weel kõik ettewalmistuse tegewuses wee pääl, kuna mitte kaugel pole aeg, kus päätegewus saab wee all ja õhus sündima ja laewastikule tekiwad teised uued ülesanded, mis ka ettewalmistuse süsteemi muudab.

V. KOMPLEKTEERIMINE EESTIS.

Laewastiku esimesist elupäewist pääle on see Eesti sõjalaewastikul raske küsimus olnud ja seniajani ei ole ta weel täitsa lahendatud.

Sõja lõpul alati kiires tempos sel alal tööd, kus uued sihid ja waated juba selgusid. Moodusteti eriteadlaste kool ja suurte jõupingutustega suudeti wajaw kaader luua, et wõimaldada ajateenijate meriwäelaste ettewalmistust 2 aastaga.

Kaheaastane teenistus tekitab siiski raskusi eriteadlaste ettewalmistuses. Ei wõi öelda, et seda teha ei suudetaks, waid just kahe aastaga wõidakse eriteadlasi täiuspunktini wiia, kuna nad pääle seda laewastikust lahkuwad, et erateenistuses paremini tasutawad kohad wastu wõtta. Just siin tuleks pääseteed leida, kuidas wäljaõppind eriteadlasi üleajateenistusega siduda.

Nüüdisajal ilmuwad nekrutid meriwäkke jaanuari lõpul ja nad määratakse meriwäe ekipaashi ettewalmistusele, kuhu nad kuni nawigatsiooni alguseni (maikuu keskel) jääwad. Sää

wõtawad nad riwiala kursuse ja eriala eelkursuse läbi ja nii, et laewale lähewad juba enam-wähem rahuldawate teadmistega meriasjanduses, mis laewa ohwitseridele palju kergendab nende ülesannet meriwäelaste ettewalmistamises. Pääle selle määratakse laewadelt eriala meeskonnast enam wääristatud eriala täienduskursusele (alamohwitseride ettewalmistuseks).

Mis puudub ettewalmistusse meriwäe ekipaashi juures, siis on see aeg liiga lühikene, et täit riwiala kursust ja eriala eelkursust läbi wõtta nawigatsiooni alguseks. Meriwäkke peaks nekrutid wõetama mitte jaanuarikuus, waid kõige hiljem oktoobris ehk nowembris, mis wõimaldaks neid nawigatsiooni alguseks juba põhjalikumalt ette walmistada igal alal.

Nekrutite wõtmisel peaks sinna määratama pääasjalikult elukutselised merimehed ja pääle selle ametmehed ja need, kes ennemalt juba masinate ja mootorite juures töötanud.

Ülalpool mainitud parandused suudaksid meeskonna komplekteerimist wähe lahendada, kuid täielikult see siiski weel ei sünni. Ühenduses komplekteerimise küsimusega on ka laewastiku tagawarawäelaste küsimus. Mida lühem sunduslik teenistusaeg, seda suuremaks muutub tagawarawäelaste arw, aga ühes sellega langeb tema wäärtuslik külg.

Sõja ajal laewastik suurt tagawarawäge ei tarwitaks, waid ta peaks pääasjalikult kõrgewäärtuslikum olema.

Sellepärast on tarwilik, et laewastikus rohkem üleajateenijaid ja jungasid oleks, kelle määrale wastawalt igal aastal wähe-neks tagawarawäkke lastawate määr.

Nagu ülalpool mainitud ülewaatest näha, on iga riigi laewastikus wabatahtlikud — jungad, kelle teenistusaeg rohkem kui kaks korda pikem on kui ajateenijail. Tundub, et ka meie sellest mööda ei pääse, ja tarwidus selle järele on juba kindel.

VI. WABATAHTLIKUD — JUNGAD.

Sõna „junga“ tekib hollandikeelsest sõnast „jong“ ja tähendab noort madrust. Nüüdisajal laewastikus teeniwad mõned üksikud jungad on täitsa juhuslik element ja nende otstarwe on täitsa süsteemita ja mitmekesine. 17-aastaselt arwatakse nemad 2. kl. madrusteks ja sellest ajast pääle loetakse neile kohusline teenistusaeg. Üleajateenistus ei ole neile kohustaw.

Just eriteadlaste komplekteerimise küsimuse lahendamiseks tuleks jungade wastuwõtmise küsimust korraldada ja teiste riikide eeskujul neile anda põhjalikumalt ettewalmistust erialadel ja selle eest neid siduda kestwama teenistusega laewastikus.

Juurde wool jungadest on kindlustatud, mida tõendab asjaolu, et meriwäe staap wabatahtlikeks astujate palwetega on üle külwatud.

Jungade instituut tuleks meil omapärastada ja niiwiisi, et see uusi kulusid ei sünnitaks. Selleks eriõpeasutust moodustada oleks üleliigne ja Jaapani eeskujul wõiks seda ajateenijate ettevalmistusega ühel ajal toimetada, mis otstarbeks meriwäe ekipaashi juures eri jungade rood moodustada.

Jungadeks wõiks wastu wõtta Wabariigi kodanikke 16—19 aasta wanaduses, kes pääle meriwäes saadud ettevalmistust (eriala eel- ja täienduskursus) kohustuwad 2—3 aastat meriwäes üleajateenijana teenima, pääle sundusliku aja ärateenimist, wiimane hakatakse neile arwama pääle õpeaja lõppu ja mitte enne 17-aastaseks saamist.

Esimesed sammud sel alal näitaksid kohe, mis siin täiendada ja süwendada tuleks, ja kindlasti wõib öelda, et mõne aasta pärast meil juba põhjalikult ettevalmistatud kaader on olemas.

Jungade wastuwõtmine sünniks kindlaksmääratud korras rahwawäe ülemate juures.

Et neist meie tulewast kaadrit loodame, siis tuleks nende ettevalmistuskawasse wõtta, pääle üldriwiasjanduse ja määrustikkude, terwishoid, sport, koduma ajalugu ja teadus ja õigekirjutus.

Erialadele sünniks õpetus teoreetiliselt talwel, suwel nawi-gatsioonis täiendused jungad praktika alal.

Jungade % saaks igal aastal wajalikkude üleajateenijate arwel määratud. Esimesel aastal on tarwis jungasid üle koosseisu pidada, kuna järgnewail aastail wõib nende wõrra vähem nekruute meriwäkke wõtta.

Ühes sellega tuleb alguses seda ette näha, et mõnel kitsamal erialal üleproduktioon ei tekiks, ja just sellepärast tuleb erialadele määramist piinliku hoolega toimetada.

Lõpuks piltlikult: Kui näiteks wõtta 16-aastasest jungat, siis algab temal 19-aastasena üleajateenistus, ja üldteenistuse lõpp oleks 21-aastasena, wanemal muidugi hiljem, ja seega kaoks wõõrastaw nähtus, mis käesolewal ajal olemas, kus 19-aastasena endiseid jungasid tagawarawäkke tuleb arwata.

VII. LÕPUKS.

Sõjalaewastiku ülespidamine on igal riigil hiigla kuludega seotud, eriti sellepärast tuleb rõhku panna tema ülesande kõrguse pääle. Miljonid, mis aastatega selle pääle raisatud, wõiwad ühe minutiga end mitmekordselt ära tasuda sõja

ajal. See on aga võimalik — kindla, wapra ja ettevalmistatud juhtide ja meeskonna juures, kelle distsipliinitunne on kõrgem kabuhirmust, mis end eriti tunda annab lahinglaewadel, kus tähtsamate säadiste ja mehanismide juures lahingus tuleb töötada ennastalgawalt all sügawais ruumes, eraldatud kõigest ilmast. Sääil võib inimeses distsipliini ja kohusetruudust alal hoida sisemine sidetunne, mis on kaswatatud kauajalise süstemaatilise sõjawäelise ettevalmistusega rahu ajal.

Sellepärast tuleb eritähelepanu panna sõjawäe waimu pääle eriteadlaste ettevalmistusel, tuleb peatselt püüda loobuda eriteadlaste kohtadele wastuwõtmast eraisikuid, kes merisõja olukorda ei tunne.

Jääb ainuke võimalus — neid ise kaswatada noores eas ja seda on võimalik saawutada jungadega, kellel tung weetlewa ja juhtumisrikka merielu järgi ja kes meheeliseks saades tunnewad end laewastikuga kokkukaswanud olewat ja leiawad sääil endile teise kodu. . .

* * *

- Allikad: 1) Очерк устройства управления флотом в России и иностранных государствах кап. 2. р. А. Г. фон Витте.
2) Мысли личного состава о флоте, 1. raamat 1913 a.
3) Wene Merisõja Õpetuskomitee Teataja VII väljaanne 1905 a. (Itaalia laewastiku komplekteerimine).
4) Marine Rundschau (teemat käsitawad kirjatükid).
5) Морск. Сборник (teemat käsitawad kirjatükid).
6) Kirjatükk adm. Shtshensnowitsi poolt: „О личном составѣ,“ Морской Сборник — 1908 г.

Pääle selle on teated Prantsusmaa kohta isiklikult kogutud ja Jaapani kohta on täiendatud kohaliku Jaapani saatkonna atashee poolt.

Mõnda Wene sisemäärustikust ja tema käsitamisest meie oludes.

Üldmõisted.

Omapärane, ajakohane määrustik meie sõjawäe siseteenistuse alal mõnesugustel põhjustel on wiibinud. Ametlisena käsiraamatuna püsib alandiselt Wenesõjawäelt pärandetud „Siseteenistuse kord“ — „Уставъ внутренней службы“, mille põuete kohaselt suurelt jaolt ongi korraldetud sisemine elu meie sõjawäes. Käesolewat määrustikku tuleb seega õpetada meie sõjawäelasele, nii nekrutile kui noorele ülemale. Kuid Wene sisemäärustik on sootu teistsuguse aja waimusünnitus, kui seda üle elame praegu, sellepärast leidub sääl ütlemata palju wananenut ja äraiganut, mis on wõõras Eesti Wabariigi sõjawäelase hingeelule. Mõistagi, et sääl ka väga palju wäärtuslikku leiame, tõsiasi, mis aastasadade kogemustest wälja kristalliseerund ja mis ei wanane kunagi. Kuid see jällegi on antud niisugusel kujul, kuiwade määrustikuliste formelite ja lausete näol, et sel kujul teda edasi anda õppuritele oleks asjata ajaraisk ja hää asja surnuks peksmine.

Oma enda noore sõduri praktikast mäletan väga selgelt, kuidas tagawara alamohwitser meile niisuguseid põhipanewaid küsimusi, nagu seda on küsimused sõjawäelase ülesandeist ja üldkohustest, ette kandis: „sõjawäelane on keisri ja isamaa kaitsja nende wäliste ja sisemiste waenlase eest“ — „солдаты есть слуга царю и отечеству и защитники ихъ отъ враговъ внѣшнихъ и внутреннихъ“; pidime seda järel kordama ja pähe õppima ja — see oli kõik. Kuid mis on keiser, „царь“, isamaa, „отечество“, „wälised ja sisemised waenlased“, „враги внѣшние и внутренние“, kas meie, noorte, hinges ka wastawad tunded kõigi nende asjade wastu olemas, seda ei wõtnud wae-waks keegi pikemalt järel pärida wõi selgitada.

Niisugune õpetuswiis on kuritegu sõjawäe vastu, kuritegu ühtlasi nende noorte riigi kodanikkude vastu, kes seesugust õpetust iga aasta on kohustatud kuulama ja seda omakorda edasi andma teistele.

Teiselt poolt on tõepoolest ütle mata raske käsitada kõiki neid küsimusi, mida sisaldab sisemäärustik, põhjalikult, elawalt, huwitawalt. Raske eriti just noorele ülemale, kel puudub elutunne, inimesest ja tema hingeelust arusaamine. Meie ülemate puudulik ette walmistus sel alal, psükoloogia, didaktika, loogika ja muude sarnaste õpeainete puudumine suuremalt jaolt Wene sõjakoolide programmides, kus meiegi oma hariduse saanud, annab end nüüd walusalt tunda.

Eriti põhjalikku käsitust nõuawad meie oludes kaks pää-tükki Wene sisemäärustikust: I ja IV, missuguseid tuleb lugeda põhipanewaiks terwes määrustikus. Esimene neist määrab ära sõjawäe ülesanded ja kõigi sõjawäelaste üldkohused, teine — ülemate korporatsiooni ülesanded ja tema tähtsuse ning üldkohused sõjawäes.

§ 1 Wene sisemäärustikus — sõjawäe ülesanded:

Wõtame I päätüki § 1, nagu ta seisab määrustikus, ja katsume teda natuke lähemalt waadelda:

„Sõjawäelane on rahwa, riigi, oma isamaa kaitsja wäliste ja sisemiste waenlaste eest.“ Kas ei teki siin, seda paragraafi lugedes, iga hariliku kodaniku — töölise, wabriku- wõi põllu-töölise, käsitöölise j. n. e. — hinges otse iseendast järgmised küsimused: „Kes on see rahwas, riik, see isamaa, keda ma pean kaitsma, mis tegu wõi kasu on minul nendega, et nende eest oma elu pean ohwerdama. Ja kelle eest ma neid kaitsen, kes need wälised ja sisemised waenlased on; miks on siis rahwal need waenlased, eks ole ju rahwad wennad üks-teisega. Miks nad siis üksteisega kokku ei lepi ja oma sõja-wäed koju ei saada, kus igaüks wõiks rahuliselt oma tööd edasi teha — see oleks ju tuhat kord kasulikum!“

Kõik need ja muud sarnased küsimused on liikwel rahwa hulgas. Nende eelarwamiste ja kahtlustega, mis loetud kusa-gilt raamatust wõi kuulnud teiselt, astub suurem osa noore riigi kodanikke weel meilgi sõjawäkke. Ülema esimestest kohus-test on: kõik need kahtlustused ja eelarwamised rutuliselt lahenda-da. Ja põhjalik, erapooletu, asjalik ainekäsitus kaotab need eelarwamised kindlasti. Sääljuures ärgu püüdku ülem sõja-wäge ja tema tegewust kui niisugust ülistada, idealiseerida, on ta ju, seda peame kõik tunnustama, aatelisest seisukohast

waadates, siiski negatiivne nähtus rahwaste elus, waid teda peab wõtma ikka ja alati kui hädatarwilikku paratamattust, möödapääsemata nähtust, mille kare tõelikkus rahwale pääle sundinud.

Näitena, mis sõjawäe paratamata tarwidust ehk aitaks illustreerida, wõiks wast tuua üksikut inimest — riigi kodanikku, kes, kuigi kaitstud wastawate kodanliste seaduste poolt, on siiski sunnitud kaasas kandma pahatihti sõjariista — nende isikute wastu, kes neid üldiseid kodanlisi seadusi ei tunnusta. Sõjawägi oleks samaks hädatarwiliseks kaitseks rahwale nende wäliste, rahwuswaheliste ja osalt sisemiste rööwlite wastu, kes teise loomulikke elamisõigusi ei taha tunnustada, mille all kõige rohkem tuleks kannatada just vähematel rahwastel.

Meie sõjawäe ülesannetest. Meie waenlased.

Üle minnes Eesti Wabariigi ja tema sõjawäe ülesannetele, tuleks selgitada järgmisi küsimusi: kes on eestlased, mõnda nende elust ja käekäigust, eriti see osa eestlaste saatusest, mis weel kõigil elawalt meeles, kuidas tekkis Eesti Wabariik, kui eestlase loomulik kodumaa ja isamaa. Edasi: miks on ka meil tarwis pidada sõjawäge ja kas suudab meie wäike sõjawägi wõidelda suurte naaberriikide sõjaliste jõududega — näited ajaloost ja lähemast minewikust — wabadussõjast. Siit tekib loomulik küsimus: kas ka meil on wäliseid ja sisemisi waenlasi ja kes need on. Teatawasti loeme nendeks kõiki, kes meie rahwa huwide wastu töötawad, eestkätt kommuniste ja tagurlist Balti saksluse aadelt teiselt poolt. Kuid siit järgnewad otsekohe küsimused: mis on kommunism, mis on selle õpetuse põhijooned, päätuum, mis temas olemas häd ja halba. Et kommunism õpetab: kõik peawad ühiselt tööd tegema, tööproduktioon tuleb ühtlaselt ära jaotada kõigi wahel, ei tohi olla ei rikkaid ega waeseid — see on ju iseendast kõrge altruistiline aade, mis just harilikule töölisele kõige wastuwõetawam. See on ju sama aade, millega omal ajal Kristus ja tema järeltulijad ära wõitsid maailma ja mille poole ehk liigub kogu inimsugu oma pikaldases kõlbliswaimlises arenemisprotsessis. Miks loeme siis niisugust kõrget aadet kahjulikuks oma Wabariigis, kus walitseb mõtte-, sõna-, ja trükiwabadus?

Eesti Wabariigi sõjawäelast ei tohi sarnane küsimus panna raskesse seisukorda. Tal peab selge ettekujutus olema selle kohta, et siin tegemist pole mitte aatega, waid eestkätt just nende wõtetega ja wiisidega, kuidas seda aadet teostetakse — Wene kommunistide poolt. Et meil just tegemist Wene ja

osalst meie Eesti kommunistidega, siis peame ka nende tegevust oma sõjawäelastele walgustama objektiivselt, asjalikult, erapooletult, ette tuues neid tagajärgi, mis kommunismi aate kurjasti tarwitamine on saawutand Wenemaal. Igatahes peab igale sõdurile meie sõjawäes selge olema:

1) Et Eesti rahwas oma ülekaaluwas enamuses on Wene kommunistide ja nende wägiwaldse õpetuse wastu, mis nägime möödunud walimistel ja wabadussõjas.

2) Et meie käputäit fanaatikere, kes, meie siseriigis asudes, püüab kõigi abinõudega ülekaaluwale enamusele oma tahet ja ilmawaadet pääle suruda, makswat korda kukutades, peame lugema rahwa waenlasteks, kelle wastu tuleb wõidelda.

Möödamannes peab siin käsitama küsimust ka teistest poliitilistest erakondadest, wähemalt kõige üldisemal kujul. Igal juhtumisel peab meie sõjawäelane niiwõrd tuttav olema selle alaga, et teda järgmine küsimus ei paneks mitte waikima: Ütleme, meil on walitsus moodustetud tööerakonnast, siis rahwaerakond püüab igal juhtumisel ka selle walitsuse wastu kirjutada ja teda kukutada, ta oleks ka siis — sisemine waenlane?

Kuigi sõjawägi on asutus, mis seisab wäljaspool poliitikat, kuid meil. ülematel Eesti Wabariigi sõjawäes, tuleb meeles pidada, et elame üle erakorralisi aegu, mis kohustab meid neid küsimusi awalikult ja otsekoheselt käsitama alluwatega, sest — kui meie ise seda ei tee, ei [taha teha, siis teeb seda elu ise, meie käest nõu küsimata, otse meie tahtmise wastu. Wene sõjawäe kurb saatus, kus loeti kuriteoks wõtta suhu sõna „sotsialist“, olgu meile siin hoiatawaks eeskujuks. Need sääli, teinepool piiri, ei uinu silmapilgukski. ja küsimus wõib seista ainult selles, kumb meist kahest on tugewam, osawam, elujõulisem, et wallata meie sõjawäelase hinge — meie, ülemad, wõi nemad. Meie poolt kõnelewad iga eestlase loomulikud tunded, tema praktiline mõistus ja hiljuti möödunud minewik — tähtsad tegurid, mis meile lubawad lüüa wastast lõpulikult, ainult kui m e i e t a h a m e.

Kõigi eespool ülesloetud ja järgnewate küsimuste käsitamisel peab ülem-õppar silmas pidama järgmist:

1) Iga küsimuse käsituseks olgu õpetaja ise põhjalikult ettevalmistetud, tal endal olgu selge ettekujutus selle kohta, mis ta mõtleb läbi minna ja kudas ta seda tahab teha.

2) Küsimust esitada õppurile mitte tunnipikkuste loengute näol, waid wiimse wõimalüseni ära kasutada alluwate eneste isiklikud kogemused, arwamised sel alal, teadmised, mis ta omandand enne sõjawäeteenistusse astumist kas teistelt, wõi

lugedes ajalehti, raamatuid j. n. e. Alluwa iga arwamine, kahtlus peab siin awalikult wälja üteldud olema ja lõpulikult selgitatud saama. See kutsub esile mõtete wahetuse, toob kaasa awalikkuse ülema ja alluwa wahel, mille wäärtus hindamata suur. Just siin õpib ülem tundma seda, kellega tal tegemist, ja ümberpöördukt. Näiteid, wõimalikult rohkem näiteid elust, sündinud fakte ajalehtedest j. n. e. Ja need näited olgu loodud õppurite, mitte õpetaja poolt. Ainult siis, kui näidete ette-toomine wiimaste poolt sünnitab raskusi, esineb ülem tüübilise näitega isiklikult.

Kodumaa ja isamaa mõiste.

Näitena, mil wiisil ja missuguses järjekorras siin ainet käsitada, olgu wõetud küsimus: „Mis on kodumaa ja isamaa eestlasele.“ Nimetatud aine käsitamine algab järgmiste küsimustega, mis esitatakse mitmele õppurile: „Kus olete sündind, üles kaswand, kus elawad teie wanemad, sugulased; mis amet teie wanematel, kus käisite koolis? j. n. e. Kokkuwõte: kuidas nimetate seda kohta, talu, küla, linna, walda j. n. e., kus teie üles kaswasite. Edasi: kas olete kunagi wiibind eemal oma kodukohast, kus, näituseks. Wiibides praequ siin, sõjawäeteenistuses, mis tunnete oma kodukoha wastu? Kuidas näib inimesele kodu, kui ta kusagilt kaugelt tuleb sinna tagasi.

Olete wiibind kunagi Wenemaal, wõi mujal kaugemal, mis tundsitate, kui puutusite sääl kokku eastlasega, wõi kui tulite tagasi Eestimaale?“

Nende ja muude sarnaste harutuste eesmärk on selgitada järgmist: igale inimesele on armas tema kodukoht, millega ta on seotud mälestustaga lapsepõlwest, lähedate sugulastega ja sõpradega, kes elawad meie kodukohas. Eesti rahwa kodumaa on Eestimaa, mis on armas kõigile eestlastele, sest ta on meie kõigi ühine kodu, kus elanud meie esiwanemad. Eesti Wabariik on iga eestlase loomulik isamaa, see on kõige parem ja kõrgem ühiskondline korraldus, mis eestlane endale üldse wõib soowida, sest siin teostetakse kõige paremini, kõige täielikumalt tema rahvuslikud ja kultuurilised aated ja ka isiklikud majanduslikud huwid. Et wiimast küsimust weel rohkem selgitada, wõiks wõrdluseks tuua Wene ja Saksa okupatsiooni-aegset riiklist korraldust ja tema mõju Eesti rahwa pääle; wah oleks kõigile käega katsutaw.

Kui nüüd iga eestlase rahvuslikud ja kultuurilised aated ja majanduslik hääkäekäik on kõige lähemalt seotud Eesti Wabariigi saatusega ja tema hääolemisega, siis järgneb siit

otsekohe: iga eestlase püham kohus on — Eesti Wabariiki kaitsta ja teda kindlustada tema heitluses wäliste ja sisemiste waenlastega, meeles pidades: Eesti riigi saatus, — see on minu, sinu, tema saatus, meie saatus, kõik, mis meil armas ja kallis siin ilmas.

Ainult siis, kui sel teel on risti ja põigiti läbi sõelutud kõik need elulised küsimused, wõime ütelda, et § 1 sisemäärustikust on omändetud põhjalikult. Ta on tungind mitte üksi sõduri meelepidamisse, waid ühtlasi ka tema tunneteilma, jäädes sinna püsima alaliselt.

§ 2 Wene sisemäärustikus

§ 2 sisemäärustikus kõlab järgmiselt: „Sõjawäelane peab kindlasti kinni pidama antud wandetöotusest ja olema lõpuni truu isamaale, ühtlasi olema õigusearmastaja, julge, täpikäält täitma ülemate käske, kindlasti teadma ja kohusetruult täitma kõiki teenistuse kohuseid, kannatlikult üle elama kõik ettetulnud raskused ja puudused, oma seltsimehi aitama sõna ja teoga, neid hoidma halbade tegude eest, kuid eestkätt aitama neid lahingus, enese elu, kui tarwis, kaalule pannes.“

Wast ükski paragraaf sisemäärustikus ei nõua sõjawäelasele nii palju kui eelpoolnimetatud. Lühikeses formelis on siin kokku wõetud pea terve sõjawäelis-kõlbline kaswatus, ehk teise sõnaga — sõjawäelase ettewalmistus.

Kui § 1 järgi sõjawäelase ülesanne on rahwast, riiki kaitsta wäliste ja sisemiste waenlaste eest, siis näitab meile § 2, mis on selleks tarwis, et sõjawäelane seda kõrget ülesannet wõiks edukalt täita.

Wastus: ta peab selleks ajakohaselt olema ette valmistatud. Küsimus sõjawäelase ettewalmistusest on määratu laialine ala, mis ei kuulu kaugeltki kõik sisemäärustiku waldkonda. Ta jaguneb kõigepäält kahte suurde ossa:

1) walmis panna ja korraldada kõik see määratu warustus, mis sõjawägi nüüdisaja lahingus tarwitab;

2) ette walmistada inimene-riigikodanik, et ta temale usaldetud sõjariistu oskaks lahingus osawalt tarwitada, olude ja otstarbekohaselt nii mitmekesine ja keeruline kui see töö ka ei oleks. Eelnimetatud kahest küsimusest käsitab sisemäärustik ainult teist ja sedagi ainult osaliselt.

Sõjawäelase ettewalmistus.

Harilikku riigikodanikku — ametnikku, põllumeest, äri-meest, töolist j. n. e. ette walmistada oma rahwa ja riigi kaits-

jaks, tähendab, neis välja arendada, tugewaks kaswatada kõik need omadused ja oskused, mis neil sõjas tarwis lähewad.

Inimene on hingeliste ja kehaliste jõudude ja omaduste ühendus. Esimeste hulka kuulub, näituseks: mõistus, meelespidamine, tähelepanu, tahtejõud, armastus, kurjus, kadedus, wiha, julgus j. n. e., teiste hulka: kehaline jõud, terwis, igasugu kehalised oskused j. n. e. Kõik inimeses peituvad niihästi füüsilised kui psüühilised jõud alluwad üldisele arenemisprotsessile; harjutuse läbi wõime seda wõi teist jõudu endas arendada tugewaks, wõi, ümberpöörduvalt, teda lasta atrofeeruda — tegewusetuse tagajärjel. Sellele omadusele ongi rajatud inimese mitmekesisste omaduste ja jõudude teadlik arendamine wõi, teise sõnaga, inimese kaswatus, mille seadustele allub täiel mõõdul ka sõjawäeline kaswatus.

Sõjawäeline kaswatus on: kõigi nende inimese kõlbliste, waimliste ja kehaliste jõudude harmooniline väljaarendamine, mis tarwilikud lahingus, sõjas. Sõjas tehakse seda, mis rahuajal õpitud, sellepärast peab rahuajal õppima ka ainult seda, mis sõjas teha tuleb — see on sõjawäelise kaswatuse põhinõue, mida ei tohi unustada kunagi. Küsimus sõjawäelase kaswatusest kuulub sisemäärustikku niiwõrd, kuiwõrd ta käsitab inimese kõlbliste jõudude väljaarendamist, missuguste hulka kuuluwad tundeilma ja tahtejõu awaldused.

Inimese tunnete ja tahtejõu kaswatus.

Tundeilm — see on see aparaat inimese hinges, mille kaudu reageerime kõigi wälisilma ärritustele. Kõik, mis tuleb wälisilmast, jääb meie hinges jäädawalt wõi enam-wähem kindlasti püsima ainult siis, kui ta suudab ellu kutsuda säääl wastawad tundelised liigutused. Mis inimene kord tunnete näol sügawasti läbi elanud, ei unune nii pea, sest see on jätnud sügawad jäljed meie hinge — wastawate tunnete näol. Meie räägime puhtuse ja wiisakuse tundest, isamaa- ja rahwustundest, kohuse- ja distsipliinitundest ning igapähele meist on selge, et kõik need omadused on sõjawäelase poolt omandatud ainult siis, kui nad on muutunud wastawaiks tunneteks meie hinges. Siit järgneb, et terawate, sügawate sõjawäeliste kõlbliste tunnete väljaarendamises peab nägema sõjawäeline kaswatus oma päämist ülesannet. Sest mis inimene terawalt hingeliselt tunneb, seda püüab ta ka ellu wiia, teostada, olgugi, et sääljuures tuleks ära wõita raskusi. Kuid tegutsemiseks, aktiivseks, järjekindlaks tööks ei jatku ainult tunnetest. Siin peab appi tulema teine jõud meie hinges, mida nimetatakse tahtejõuks.

Tahtejõud — see on jõud tahta. Kuid et midagi tahta, peame seda hingeliselt terawalt tundma wõi mõistuse abil endale selgesti ette kujutada suutma. Teraw tunne ja selge mõte on seega tarwilised algtegurid inimese tegewuses — jõud, mis ära määravad seda, mis peame tegema. See, kuiwõrd meie oma tundeilma säawutusel teostame, wõi mõistuse poolt üles seatud kawatsused ellu wiime, oleneb täielikult meie tahtejõu omadustest. Tahtejõud oleks seega kõige selle teostamine, mis meie tunded ja mõtteilm meile ütlevad. Tegelik elu näitab, et kõik inimesed ei suuda seda teha kaugeltki mitte ühesugusel määral. Siin wõime tähele panna mehi, kelle elu keeb üle tegewusest, liikumisest, aktiivsusest, kes ei tunne raskusi, kui on tarwis kätte saada ülesseatud eesmäärke elus. Need mehed otsustawad ruttu, kategeooriliselt ja wiivad oma otsused täide paindumata järjekindlusega. Teiselt poolt näeme mehi, ja neid on kaugelt rohkem kui esimesi, kel puudub pea iga-sugune tahtejõud, algatuswõime, initsiatiiv. Need mehed wõiwad küll ühte ja teist kawatseda — järjekindla läbiwiimiseni ei jõua siin asi pea kunagi. Tõtt öeldes, oleme kõik weel sel alal lõpmata kaugel täiusest, üks rohkem wõi vähem kui teine, kuid ideaalini pole jõudnud weel keegi.

Sõjawäeteenistus ja temaga kaasaskäiw tegewus on pääasjalikult probleem tahtejõust, sest ta on esimeses järjekorras oskus, initsiatiiv, liikumine, energia. Wäärnähtused, mis sõjawäes ette tulewad, on tingitud eestkätt tahtejõu puudusest inimeses, sest harilikult ja kõige sagedamini eksime meie mitte sellepärast, et meie ei tunneks wõi ei teaks, kuidas tuleb talitada, kuigi ka seda wõib juhtuda, waid harilikuks põhjuseks on siin just nõrk tahtejõud hooletuse, lohakuse, passiivsuse, tähelepanemattuse, ükskõiksuse j. n. e. näol

Kuid inimene wõib oma tahtejõudu, nagu iga teistki hingelist omadust, kaswatada, arendada — alaliste, järjekindlate harjutuste kaudu.

See sünnib sel teel, et endale ikka uusi ja uusi ülesandeid seame, kohustusi pääle paneme ja neid siis wabatahtlikult järjekindlalt täita püüame, tarbekorral end selleks otsekohe sundides. Ehk jälle tugewa tahtejõu abil hoidume tegewusest ja liigutustest, mis meie kõrgemaile tunnetele ei wasta ja meie parema sisemise arusaamise poolt hukka mõistetakse — protsess, mida harilikus elus nimetatakse enese üle walitsemiseks. Sõjawäelane peab tarbekorral suutma absoluutselt enda üle walitseda, oma madalaid, instinktiivseid liigutusi, pääasjalikult nende liialdusi oma kõrgemate, sügawamate kõlbliste tunnete ja parema sõjawäelise arusaamise alla painutada wõima.

Eriline tähtsus on sel protsessil sõjawäelase kohta just lahingulisel tegewusel, mis on ju, inimlisest seisukohast waadates katkestamatu wõitlus iseendaga, selle sõna kõige otsekohesemas mõttes.

Enesekaswatus.

Küsimus iseenda üle walitsemisest on kõige lähemalt seotud laialisema tähtsusega küsimusega, nimelt: kuidas wõib inimene iseenda ja oma tegewuse pääle mõjuda, temas leiduwaid jõude wälja arendada — protsess, mida nimetame enesekaswatuseks. Sel protsessil on määratu suur praktiline tähtsus iga inimese harilikus elus. Ta on täiel mõõdul wõimalik ja läbiwiidaw, sest samuti kui teine inimene wõib meie pääle mõjudes meis teatawaid omadusi wälja arendada, samuti wõime seda teha ka ise. Tarwiliseks eelduseks sääljuures oleks, et meil oleks terawalt wäljaarenenud, sügawad hingelised tunded ja kindel loogiline mõtteilm, mis meile ütleks, mis tuleb teha wõi tegemata jätta, ja teiseks hästi wäljaarenenud, raugemata tahteilm, mis paindumata järjekindlusega wõib ellu wiia mõistuse poolt tehtud otsused.

Näitena, kuidas see protsess inimese juures areneb, wõiks olla järgmine juhtumine sõjawäelase elust: Ütleme, et sõdur, tiiris lastes, tabas märki iseäranis hästi — silmade summa ulatas kaugelt üle hinde — wäga hää. Kuidas wõib ta seda lihtsat fakti elus ära kasutada enesekaswatuses otstarbeks? Esimene samm ses sihis oleks, et ta oma tähelepanu pööraks selle fakti pääle, et ta seda fakti meeles peaks, sellest huwitatud saaks. Harilikult ei sünni see mitte nõnda, waid inimene, tehes päewa jooksul lõpmata palju igasugu liigutusi, millest mõned paremini õnnestuwad kui teised, unustab lähemal ajal mis ta on teinud. Sarnased poolautomaatlikud liigutused ei wõi mitte ära kasutatud saada enesekaswatuses otstarbeks.

Oma tegewust, praegusel juhtumisel laskmist, terawalt tähele pannes, peab inimene teda hakkama hindama, nende tagajärgede seisukohalt, mis see tegewus andis. Mõistagi, et tagajärjed wõiwad olla kahesugused: hääd ja halwad. Praegusel juhtumisel andis laskmine häid tagajärgi, kuid teinekord wõiwad tagajärjed olla ka halwad. Oma tegewust hinnates, peame siinjuures tungima weel sügawamale, wälja selgitama neid põhjusi, mispärast meie tegewus andis niisuguseid tagajärgi. Näituseks, põhjusteks, et sõjawäelane hästi märki tabas, wõiks olla:

1) Püss on sel päewal iseäranis hästi puhastatud ja kokkupandud, hoolega enne läbi waadatud ja proowitud;

2) laskur oli hääs meeolus, ta hingeline ja füüsiline seisukord kõige parem, ta

3) sihtis sel korral iseäranis hoolega ja tähelepanelikult, laskis kuke maha ettevaatlikult;

4) ilm oli sel päeval hääd, märk hästi näha, ei olnud tuult j. n. e.

Üldse olid põhjused kahesugused: ärarippuvad laskurist ja need, mis temast mitte ei olene.

Kõike seda täpikäält konstateerides, teeb laskur nüüd kindla otsuse: 1) tulewikus kõiki neid põhjusi, mis temast endast olenewad ja mis andsid häid tagajärgi — korrata; 2) nendest põhjustest, mis andsid halbu tagajärgi — hoiduda. See tähendab, tulewikus laskur: püüab sama hästi oma püssi korda seada, sama täpikäält ja hoolega sihtida j. n. e.

Selle tagajärg on: ta laseb tulewikus järgmisel korral sama hästi kui täna. Samal mõõdul võib inimene enese sügawamate ja kõrgemate kõlbliste jõudude kaswatamiseks, kehaliste ja muude sarnaste oskuste arendamiseks ära kasutada iga teist juhtumist elust, olgu tema tagajärjed positiivsed või negatiivsed. Enesekaswatus on ütlemata tarwiline wõte inimese üldises arenemises: ainult sel teel, et ta ise oma tegewuse pääle *wõib mõjuda, areneb* inimene iseseiswaks, teadlikuks ja kõlbliselt rippumatuks, kes ei tarwitse mitte iga silmapilk teiste näpunäidete järgi käia, waid iseseiswalt võib otsustada, mis teha, mis tegemata jätta. Eriti kõlblisel kaswatusel, kus päätähtsus inimese tegewuse hindamisel on just neil motiividel ja põhjustel, mis meid nii või teisiti talitama sundisid, on sel protsessil määratu tähtsus. Sõjawaelase kaswatusel näeb ülem küll alluwa tegewust ja selle tegewuse tagajärgi, kuid ta ei suuda pea kunagi lõpuni wälja tungida nende algmotiivideni või põhjusteni, mis alluwat nii või teisiti talitama sundisid. Inimene ise tunneb neid põhjusi ja motiive kõige paremini, ta võib oma tegewust ise kõige paremini analüseerida. Mõis-tagi, et kõige selle juures peab ta halastamata tõetruult tõsiasju waadelda oskama ja raudse järjekindlusega sellest tarwilised järeldused teha suutma. Ennast petta — on kõige raskem eksitus, mis inimene üldse korda saata võib.

Küsimus inimese hingelistest tunnetest ja tahtejõust tuleb põhjalikumale käsitusele ainult ülematega. Enam kui ükski teine csa sisemäärustikus on just see eestkätt puht praktiline ala, mis kuidagi ei või saada käsitletud ainult seletustega. Enam kui kusagil mujal peame just siin õppurit ahwatelema enesewaatlusele, iseenda ja oma tegewuse hindamisele ja teise hingeelu tundmaõppimisele. Kogemused sel alal on ka kõige

nooremal olemas, sest igaüks on sel või teisel kujul oma tegevust ja selle järeldusi ja põhjusi tähele pannud, neid hinnanud ja iseenda päale mõjuda katsunud. Veel sagedamini on ta seda teinud teise kohta. Igaüks tunneb, vähemalt pääliskaudselt, enda ja teise inimlikke nõrkusi, häid ja halbu iseloomu omadusi ja on neid ehk nii mõnigi kord katsunud parandada, arendada — edukalt või õnnetult, see pole ju mitte tähtis. Tähtis on siinjuures ainult see, et kõik need faktid ja juhtumised elust, igapäewasest inimelust kõigi tema väärnähtustega, saaksid halastamata tõetruult esile toodud, igasugune katse neid ümber wärwida, neid idealiseerida peab alguses maha surutama — õpetaja poolt. Nende eluliste faktide ja juhtumiste najal selgitab ülem eelpool ettetoodud psükoloogilisi nähtusi, harjutades õppurit ennast ja oma hingeelu vaatlema, enda tahtjõule ülesandeid ette panema ja sellest löbu tundma, kuidas tal korda läheb neid ülesandeid täita, samasugust ülewoolawat löbu, nagu seda tunneb noor wõimlemistundidel, kui talle õnnestab iseäranis hästi täita mõnda eriti rasket kehalist harjutust. Enesekaswatus-protsess — see on sama wõimlemis- und meie tunde- ja mõtteilmale, kuid eestkätt just meie tahtjõule, mis sellest tunnist peab wälja tulema teritetuna, wärskendetuna.

Tähtsamad sõjawäelis-kõlblised omadused.

Silmas pidades eesmärki ja ülesandeid, mis sõjawäelasel täita, peab temas esimeses järjekorras tugewaks kaswatama järgmised sõjawäelis-kõlblised omadused:

- 1) isamaaarmastus ja rahwustunne;
- 2) kohuse- ja wastutustunne;
- 3) wastastikune seltsimehe abistustunne.

Rahwustunne ja tema tähtsus.

Nüüdisaja sõjawäe moodustab sõja korral parem osa rahwast, kaudselt kogu rahwas. Seega on otsekohe eluliselt tarwilik, et kogu rahwa, eriti tema noorsoo kaswatuses oleks läbi tungind eelpoolnimetatud aated. Iga elujõuline rahwas peab olema waimustatud isamaa- ja rahwustunnetest, wastasel korral ei ole ta enam elujõuline. Seda enam maksab see sõjawäelase, eriti elukutselise sõjawäelase kohta, kelle elus „isamaa“, „rahwas“ — on kõik, see on tema eluülesanne, tema eesmärk, wäljaspool neid mõisted ei ole temal enam midagi. Siit järgneb otsekohe: samuti kui talumees armastab oma põldu, töös-

tur oma ettevõtet, ametnik wõi seltskonnategelane oma elukutset, samuti peawad sõjawäelasele „rahwa“, „isamaa“ huwid seisma kõige kõrgemal. Eesti Wabariigi sõjawäelane peab terawalt ära tundma, kuiwõrd tihedalt iga eestlase hääkäekäik on seotud Eesti Wabariigi saatusega, ja sellest tundest wastawad järeldused teha suutma. Sääljuures tundkem igaüks end mitte üksikuna, waid wäikse osana, lülina sellest suurest koguüksusest, mida nimetame Eesti rahwaks. Terwe, sügaw, elujõuline rahwustunne, paindumata usk oma rahwa paremasse tulewikku, seega usk enda jõusse — kroonib kõiki suurrahwaid, eriti prantslasi, inglasi, sakslasi j. n. e. See usk, see tunne peab saama suureks kaswatatud ka iga eestlase hinges, eestkätt Eesti Wabariigi sõjawäes. Rahwa iseseisew arenemine riigina, edukalt lõppend wõitlus oma olemasolu eest, iseseisew rahvuslik kultuur, haridus, teadus, kunst, majandus, tööstus, kaubandus — kõik need tegurid mõjuwad kaasa selleks, et rahwustunnet iga üksiku hinges kaswatada tugewaks. Et meie kõigil neil aladel astume alles esimesi samme, siis pole ime, kui paljudel meie hulgast puudub weel usk oma rahwasse, tulewikku, iseendasse.

Kuid Eesti rahwa sõjalised teened minewikus on seda wäärt, et siit saadud eeskujude kaudu kaswatada meie noori sõjawäelasi. Paremaks faktiliseks materjaaliks siin oleks läinud wabadussõda, kuid ka näited mõõdnud ajast — wanade eestlaste päiwilt ei tohi jääda unustusse. Just siin leidub nii palju heroismi, sütitawat isamaalist waimustust, mis tahes wõi tahtmata äratub noort järeltegemisele.

Kohusetunne ja selle kasvatamine.

Et noores sõjawäelases kaswatada kohusetunnet ja kohuse-truud teenistuskohuste täitmist, selleks on tarwis kõigepäält, et terve ümbruskond, tema wanemad seltsimehed, ülemad j. n. e., ise täidaksid oma kohuseid kohusetruult. Kuid wäga tähtsalt mõjub siin kaasa ka selle omaduse selgitamine läbirääkimistel, mis tema tähtsamad omadused meile arusaadawaks teeb

See sünnib umbes järgmiselt: Igaüks nendest, kes on astunud sõjawäkke, on täitnud juba eraelus mitmesuguseid kohustusi — on kuskil teeninud, mõnda ametit pidanud, põldu harinud j. n. e. Kõigil nendest on seega oma isiklik ettekujutus sellest, mis on kohused ja mispärast pannakse inimese pääle mitmesuguseid kohustusi. Ühtlasi teabigaüks, et mitu inimest täidawad neid kohustusi wäga mitmekesiselt. Ühenduses sellega on kõigil oma kindel arwamine selle kohta, kuidas peab inimene tema pääle pandud

kohustusi täitma ja kuidas ei peaks mitte tegema. Küsige, [e nad wõivad teile ette tuua terve rea fakte mis nende arwates on wäärnähtused sel alal ja ümberpöörduvalt. Kõik see ja palju sarnast on faktiline materjaal, mis ülem - õpetaja selle küsimuse käsitusel, tema poolt esitetud küsimuste kaudu peab esile tooma selleks, et nende najal teha oma lõpuotsused. Küsimused sääljuures oleksid umbes järgmised: Mis tegite enne sõjawäkke astumist; missugused raskused tulid ette teie teenistuses; kuidas saite üle ettetulnud raskustest; kas püüdsite ka kõrwale hoida raskustest ja mis olid selle tagajärjed; millal täitsite oma kohuseid ikka hää meelega j. n. e. Nende ja teiste sarnaste küsimuste eesmärk on selgitada järgmised kõlblised põhimõtted kohusetäitmisest:

1. Inimese eluülesanne on töö, tegewus, mitmesuguste raskemate wõi kergemate kohuste täitmine. Ainult töö arendab meid, mittemidagitegemine on surm.

2. Inimene peab temale pääle pandud kohustusi täitma hoole ja usinusega mitte üksi siis, kui see on kerge ja lõbus wõi iseäranis kasutoow, waid ka siis, kui sääljuures on wõidelda raskustega.

3. Truu oma kohustele, täpipäälne ja püsiw oma tegewuses peab inimene olema mitte üksi siis, kui tema järgi walwatakse wõi teda kontroleeritakse kellegi teise poolt, waid ka siis, ja iseäranis just siis, kui puudub wälise sund, kui tuleb töötada iseseiswalt, ilma wälise kontrollita. Impuls tegewuseks meie juures peab olema mitte kusagilt wäljastpoolt tulew meile wõõras surweawaldus, waid meie endi, parem sisemine äratundmine — see ongi kohusetunne. Ainult wälise surwe mõjul töötamine — see on orjatöö, mis ei wasta, ei kõlba iseteadwale Wabariigi kodanikule.

Üle minnes sõjawäelisele kohusetäitmisele, tuleb õppurite tähelepanu juhtida just nende erakorraliste raskuste pääle, mida nõuab teenistus sõjawäes. Juba see, et sõjawäelane oma kehalsed ja hingelised jõud paneb mitte oma isiklikkude huwide teenistusse, nagu seda teeb ärimees, tööstur, põllumees jne., waid riigi, rahwa huwide teenistusse, mis wäga wähe kasutoow — juba see ei wasta sugugi harilikule surelikule egoistlikule arusaamisele ja ilmawaatele, sünnitades raskusi teenistuskohuste täitmisel.

Kuid pääle selle nõuab sõjawäeline teenistus inimeselt igal sammul niisuguste raskuste ärawõitmist, mis näiwad olewat ilmwõitmatumad harilikule inimesele. Näited tegelikust elust mõjuwad siingi kõige paremini. Rood, kes on teinud 30-40-werstalise rännaku, jõudis puruwäsinult kuhugi külla,

kus oli määratud puhkusele. Waewalt jõudsid mehed heita magama, kui tuli polgu ülema käsk — luurkäik ette wõtta waenlase seljataha X külla, et määratud ajaks waenlasest täien-dawaid teateid tuua ühes wangidega.

Mis on nüüd see jõud, mis sunnib mehi, nii ülemaid kui alluwaid selles roodus, seda polgu ülema poolt antud kohustust täitma wiibimata ja täpipäält, hoolimata peaaegu üliinimlikest raskustest, millega see käesolewal juhtumisel ühendatud. Wali, sõjawäeline käsk, hirm karistuse eest, mis siis järgneb, kui see käsk jääb täitmata? — Ei! Sest nimetatud oludes wõib asja väga hästi ka niiwiisi korraldada, et määratud küläni üldse mitte tungida, waid kusagil lähemas punktis, enam-wähem väljaspool hädaohtu, määratud aeg ära oodata ja siis, tagasi tulles, midagi ilmwõimastuse ette luisata. Kes teeb siin kind-laks kuriteo, et oleks wõimalik wõtta seaduslikule wastutusele?! Kui nüüd rood, kõike kaalule pannes, siiski määratud küläni tungib, suurte kaotuste pääle, waatamata, siis wõib seda esi-meses järjekorras sügawa, mõõtmatu kohusetunde arwele kirju-tada, mis iga roodu sõjawäelase hinges olemas — ainult see tunne, ühenduses tulise isamaalsusega, wiib sõjawäelast wägi-tegudele, eneseohwerdamisele. Sõjawäelane pidagu siin meeles järgmist:

1) Sõjawäeliste kohuste täitmine on ühendatud ikka era-korraliste raskustega, seega hingeline jõud, mis neid kohustusi täitma sunnib, peab olema erakorraliselt suur.

2) Just sõjawäelase, eriti ülema, tegewust lahingu oludes on peaaegu wõimata kontroleerida, seega väheneb minimumi piirideni wõimalus wõtta seaduslikule wastutusele, mispärast ainukeseks ajeks — wiia sõjawäelast kohustetäitmisele — jääb teraw tunne oma kohustest tema enda hinges, ühenduses moraalse wastutustundega oma töö tagajärgede eest.

Et moraalse kohuse- ja wastutustunde tähtsus sõjawäes nii erakorraliselt suur, siis peab nende tunnete wäljaarendamise ja selgituse pääle kulutama maksimum aega, tarwitades selleks iga juhust ja wõimalust.

Seltsimehelik abistustunne.

Wastastikune seltsimehelik abistus kaswab wälja tarwidu-sest ühendada mitme sõjawäelase jõudu ja tegewust üldise eesmärgi saawutamiseks. Ütleme, näituseks, et meil on tarwis ära wõtta waenlase kuulipilduja, mis asub punktis A. Selle ülesande täitmiseks peame määrama mitu sõjawäelast — B, C, D, E, F, G jne. Millal jõuawad nad eesmärgile?

Ei ole küllalt, kui igaüks neist üksikult täidab omi kohuseid selle eesmärgi saavutamisel eeskujulikult, kuigi see nõue tuleb võtta esimesena. Kuid edu tähtsamaks pandiks tuleb lugeda ühtlasi nende ühistootamist, täielist liituvust ja ühtlust nende tegudes. Muidugi ühendab neid juba ühiselt ülesseatud eesmärk, ühe, üldise ülema korraldused, mis maksivad kõigi kohta. Kuid väga tähtsaks teguriks sääluures jääb siiski kindel, wankumatu liituvuse tunne iga asjaosalise hinges. B peab teadma ja tundma, et tema kõrwal on C, kes walmis on temaga koos minema, kes teda kunagi ei jäta hädasse, ka siis mitte, kui temaga mingi õnnetus peaks juhtuma. Sedasama peab tundma C — B ja D suhtes j. n. e. Sarnane seltsimehetunne, mis awaldub wastastikuses usalduses ja abistamises üksteise wahel, on kindlamaks edu pandiks ka kõige hädaohtlikumais ettewötetes. See wastastikune usaldustunne peab walitsema mitte üksi kahe seltsimehe, waid ka ülema ja alluwa wahel ja überpöördukt. Rühm peab kindel olema selles, et roodu ülem teda ka kõige raskemal silmapilkudel ei jäta saatuse hooleks, wastupidi — roodu ülem peab olema igakord kindel selles, et rühm ilma tema teadmata ei lahku temale määratud kohalt. Meie wabadussõja esimesest pooldest wõiks tuua lõpmata palju katastroofilisi juhtumisi, mis tekkisid just selle tagajärjel, et puudus wastastikune usaldus ja seltsimehelik liituvustunne rühmade, roodude, bataljonide ja muude sõjawäeliste üksuste wahel. Naaber ei usaldand naabrit, sest oldi üldiselt arwamisel, et teine mind ikka ootama ei hakka, kui tal endal häda käes. Selle tagajärg oli see, et inimesed muutusid hädaohus araks, umbusklikuks üksteise wastu, kuna ka kõige julgemal ei olnud wõimalik oma kohuseid täita korralikult. Meie teame, miks niisugune häwitaw wäärnähtus just wabadussõja esimesel poolel nii laialiselt maad wõttis: põhjuseks siin oli see, et meil puudus rahuaegne ettewalmistus, kus igapäewasel koostöötamisel seltsimees õpib tundma seltsimeest, ülem alluwat ja überpöördukt. Seda suurema hooga ja usinusega peame seda tunnet suureks kaswatama meie sõjawäes nüüd, kus meile seks antud wõimalus. Kui tuline patriotism ja terawalt wäljaarenenud sõjawäeline kohustustunne on esimeseks ja tähtsamaks hingeliseks omaduseks, mille abil wõidame need madalad instinktiwised liigutused meie hinges, mis igaüht meist waldawad enesealalhoiu tungi näol hädaohu silmapilgul, siis peab wastastikku seltsimehelist liituvus- ja abistustunnet teiseks sarnaseks teguriks lugema. Tunne, et sa ei ole üksi, waid et sinuga ühes kannatab weel palju teisi, et nad kõik on walmis sind tarbekorral aitama — see tunne mõjub just julgusta-

walt, rahustawalt inimese pääle, kes on sunnitud üle elama erakorralisi raskusi.

Üldkõlblised omadused ja nende arendamine.

Kuigi iga kodanik, sõjawäkke astudes, peab olema läbi ja läbi kõlbliselt kaswatetud inimene, tuleb siiski ka neid omadusi sõjawäeteenistuse kestel teritada ja süwendada. Kõlblised omadused üldises mõttes on — ausus, kainus, wiisakus, õigustunne, awalikkus, otsekoheesus, enesearmastus. Need on eestkätt tundelised liigutused meie hinges, mis muutuwad teadlikuks tahtmuseks siis, kui neid teostama hakkame. Need omadused peawad tulewasse riigikodanikku sisse kaswatetud saama perekonnas, koolis, wastasel korral muutuwad nad pääliskaudseks nähtuseks inimese elus. Sisemäärustiku tundidel, nende hingeliste omaduste üle alluwatega läbi rääkides, tuleb näidete waral neile ära näidata, missugune tähtsus on neil omadustel sõjawäelase elus. Täieline ausus — aumees, nii sõnades kui tegudes — on üks neist omadustest, mis on saanud traditsiooniks sõjawäe elus. Mõiste sõjawäelane on aususe embleem. Ausus sõnades on omadus, kus inimene igal juhtumisel tõtt, ainult puhast tõtt wõib kõnelda. Tõtt kõnelda teisest on kerge, kuid tõtt kõnelda igal juhtumisel ka iseendast, oma tegudest — on äärmiselt raske, sest harilikult püüab inimene siin kõike hääd, mis endast ütelda, ülistada, kõike halba — ja seda juhtub ju sagedamini — wiimse wõimaluseni vähendada. Näited: igasugu ülistused oma wägitegudest lahingus, ebatõelise olukorra ette toomine alluwate poolt, mis ülema otsuse pääle halwawalt mõjub j. n. e. Absoluutne tõde sõnades, ka siis kui see iseneesie kahjulik — see on omadus, mis iga sõjawäelast peab saatma kõigis tema ettewõtetes.

Ausus tegudes on — teise omanduse ja waranduse pühaks pidamine. Enam-wähem korralikult kaswatetud inimese juures on see omadus kaunis terawalt wälja arenenud ja iseenesest mõistetaw. Kuid ühes punktis oldakse siiski harilikult teistsugusel arwamisel, nimelt mis puutub riigi warandusse. Siin walitseb wäga laialdaselt eelarwamine, et riigi warandus pole mitte isiklik warandus, järelikult, teda wõib wõtta igaüks, kes tahab. Niisuguse eelarwamisega astutakse ka sõjawäeteenistusse. Siin tuleb ülemal, kõigepäält oma isikliku eeskujuga, kuid wäga tähtsalt ka wastawate seletustega, hingeline pööre toime panna alluwa juures. Wiimases peab tugewaks kaswama tõekspidamine: riigi warandus on rahwa warandus, mille kaitsjaks ja hoidjaks on just sõjawäelane kutsutud. Hoida ja wal-

wata neid warandusi — on üks osa sõjawäelase mitmekesistest kohustest nii rahu- kui sõjaajal. Üldkõlbliste omaduste selgitamisel ja arendamisel peab tarvitama sama läbirääkimismetoodi, mis eespool nägime, illustreeritud õppurite poolt ettetoodud näidetega. Mõistagi, et kõige selle aluseks on wastaw ümbruskond sõjawäelase sisemises elus, kus iga wäärsamm sel alal tähele pandakse, kas seltsimeeste wõi ülema enese poolt.

Sõjawäeline wiisakus.

Sõjawäeline wiisakus on üks osa sõjawäelase kombelisest kaswatusest, tema ülespidamisest ja wäljaastumisest seltskonnas. Komme on üldse pääliskaudne nähtus inimese ja rahwa elus, sisseharjunud wiis midagi teha. Näituseks, söömine on sügaw füüsiline tarwe iga inimese juures, kuid see, et meie sööme noa ja kahwliga, tarwitades sääljuures taldriku ja muid lauanõusid, on komme, millel puudub oluline tähtsus söömise juures.

Usuline tunne on sügaw hingeline tarwidus inimese juures, kuid see, et meie selle tunde rahulduseks käime kirikus, on kombeasi, mis iga rahwa juures koguni iscsugunc. Komme on seega enam-wähem pääliskaudne, wäline nähtus inimese ja rahwa elus, nähtus, millel puudub sügaw hingeline wõi füüsiline tarwe, kuid, sisseharjunud, mõjub ta meie tegewuse pääle siiski tuntawalt.

Wiisakus on üks neist wälistest kommetest, mis on määratud selleks, et austada teise isikut. Wiisakus on seega ainult säääl, kus pääle meie on weel teisi, s. o. seltskonnas. Inimene, kes üles kaswand kuskil tühjal saarel, ei tunne wiisakust, sest tal puudub austuse objekt — teine isik. Teist isikut wõime austada kahel wiisil: meil wõib tema wastu olla sügaw sisemine austustunne, hingeline aukartus tema ees, ehk, teiseks, meie wõime teda austada ainult wäliselt, puht wälistel põhjustel, ilma et sääljuures midagi sellesarnast tunneksime hingeliselt, weel enam, meie wõime teda koguni sääljuures wihata, põlata, wõi sisemiselt wälja naerda. Mida rohkem on inimene hingeliselt arenenud, seda kergemini läheb see temale korda, seda paremini ja osawamalt oskab ta oma tõelised tunded teise wastu wäise wiisakuse maski taha peita. Näiteid selle kohta pakub meile tegelik igapäewane elu külluses. Kaks kaupmeest, kellest üks teisele 100.000 marka wõlgu ja ei taha seda mitte ära maksa, ei tarwitse wist küll üksteist wäga südamest austada. Kuid kokku saades ei hakka nad puht wälistel

põhjustel publikumi juuresolekul oma arweid õiendama ja tülitsema, mis oleks juuresolijate korratunde haawamine, waid nad on koguni wiisakad üksteise wastu

Sõjawäelist wiisakust noore sõjawäelasega käsitades, tulewad temale kõigepäält üldise wiisakuse reeglid ära selgitada, ära näidata, et iga kaswatetud inimene, nende hulgas mõis- tagi tema ise, juba enne sõjawäkke astumist täitis väga täpi- päält igasugu wiisakuse nõudeid, tehes seda alati hää meelega. Üleminek sõjawäelise wiisakuse nõuete täitmisele oleks pärast seda lihtne ja arusaadaw kõigile.

Wiisakus igasuguses seltskonnas awaldub pääasjalikult kolmesuguselt:

- 1) wiisakus riideskäimises;
- 2) wiisakus meie ülespidamises, kus austame otsekohe teise isikut;
- 3) meie kommetes, kus austame seega üldist korda selts- konnas

Igaüks, uulitsale wõi mujale awalikku kohta minnes, paneb enese „wiisakait“ riidesse. Meile pakub otsekohe teatawat lõbu, pärast tehtud päewatööd end korralikult riidesse panna ja selts- konda minna. Keegi ei ilmu sinna närudes wõi määrdinud, ärakulunud riides, sest ta teab, et see haawaks teiste ilutun- net. Seda seltskonnaseadust täidawad kõik häämmelega, nii- hästi waesem wabrikutöoline kui rikkam pangadirektor. Sää- juures kantakse riideid ka eraseltskonnas mitte puhtisikliku maitse järgi, waid kindlate reeglite järgi, mis ette kirjutab mood. Enne sõjawäkke astumist paistis kõigile loomulikuna — riies- tada end peensusteni moenõuete kohaselt, miks ei peaks sedasama tegema sõjawäeteenistuses wormiriiede kandmisel, millel ju sõjawäelase kohta palju sügawam sisuline tähen- dus. Sõjawäeline worm on sõjawäelase elukutse embleem, selle väljendaja ja sümboolne kehastaja. Kõigil sõjawäe- lastel Eesti Wabariigis, olgu nad 5., 6. wõi muust polgust wõi wäeosast, on täita ühised ülesanded, neid seob üldine eesmärk — kaitsta oma rahwast, riiki.

Selle ülesande kohaselt on nad kaswatetud ja väljaõpe- tetud, täiesti ühtlaselt üle kogu riigi; wastawalt on sisse seatud ka nende sisemine elu, kogu nende teenistus kõigil aladel, sest kõike seda juhiwad täiesti ühtlased seadused ja määrused. Terwe sõjawägi on seega sisemiselt üks korporatsioon, ja on täiesti loomulik, et sellele korporatsioonile on antud ka ühtla- sed wälised tunnused sõjawäelise wormiriiede näol. Sõjawäe- line worm on seega palju kõrgem ja sügawam nähtus kui iga sõjawäelase isiklik maitse, sest ta kehastab meie kõigi

üldist kuuluvust ühte perekonda, korporatsiooni, kelle üksikud liikmed on niivõrd tihedalt liidetud, nagu seda waewalt leiame kuskil mujal. Siit järeldus: sõjawäelist wormi peab just nii kandma, nagu ta meile on kindlaks määratud, igasugu isiklik katse teda moonutada tuleb hukka mõista, kui mittewastaw tema sügawale sisemisele väärtusele. Sõjawäelist wormi kandes wõime eksida kahesuguselt: esiteks, üldise wiisakuse nõuete wastu — lõhkised püksid, määrinud, katkine sinel j. n. e., ja teiseks — ainult puhtsõjawäeliste wormikandmise nõuete wastu, kui meie riided on wäliselt täiesti terwed ja korras, kuid puuduvad, näituseks, tärnid pagunitel, rihm on pandud wõõle natuke wiltu j. n. e. Igal sõduril meie sõjawäes peab täiesti kindel ja põhjendatud arusaamine olema selle kohta, mis on sõjawäelise wormi sisemine tähtsus ja mispärast peame teda kandma niisuguse walju täpipäälsusega, nagu seda meie käest nõutakse.

Wiisakusekombeid, millega austame otsekohe teise isikut, on wäga palju, oma wälise kuju poolest on nad wäga mitmekesised. Siia hulka kuulub, näituseks: teretamine, teisele istepakkumine, „Teie“ kõnelemine, lahkus, wastutulelikkus wõõra wastu j. n. e. Siinjuures ei sünni ka eraseltskonnas wiisakusnõuete täitmine mitte juhuslikult, waid kindlate reeglite järgi, mis küll kuskil ei ole seadusena kirjutatud, mida aga siiski kõik hää meelega täidawad. Laps on wiisakas oma wanemate wastu, koolipoiss oma direktori wastu, wabrikutöoline inseneeri wastu j. n. e. Üldse ollakse wiisakas wastastikku, kuid esimesena näitawad wiisakust üles nooremad — wanemate wastu; kusjuures need kaks mõistet ei tähenda igakord sugugi mitte aastaid, waid sagedamini seda, kuiwõrd keegi oma erialal on haritud wõi oma teenistuses wilunud. Inseneer wõib aastate poolest hästi noorem olla mõnest meistrist wõi töölisest, sellepääle waatamata austetakse teda wiimase poolt. Sõjawäeline wiisakus on põhimõtteliselt sama, mida tähele paneme igas kaswatatud seltskonnas. Sõjawäelane on üks osa harilikust seltskonnast, tal tuleb igal sammul kokku puutuda ja läbi käia wiimasega, seega esimeses järjekorras tuleb tal täita üldwiisakuse reegleid, mis makswad igas seltskonnas. Kuid ka puht sõjawäeliste wiisakusnõuete täitmisel, mis awalduwastastikustes suhetes ülema ja alluwa, wanema ja noorema wahel, ei tule tal tegemist teha uute põhimõtetega, kuigi mõned awalduwastastikused wormid siin eralduwad nendest, mis enne eraelus õpitud. Sõjawäelane, kes tõuseb püsti oma otsekohese ülema ehk teise wanema sõjawäelase ilmumisel, pakub temale istet wõi palub luba istumiseks wõi suitsetamiseks, tema juuresolekul, täidab

esimeses järjekorras neidsamu üldwiisakuse nõudeid, millega tal tegemist oli eraeluski — töölisena, teenijana, koolipoisina j. n. e.

Sedasama tuleb ütelda ka ülema suhetes alluwa wastu, wanema wahekordades noorema wastu j. n. e. Üus, mis siia juurde tuleb, on tingitud otsekohe sõjawäeteenistuse iseloomust, tema suuremast tähipäälsusest, waljusest, iseäralistest wahekordadest sõjawäes. Kõigest sellest peab meie sõjawäes iga sõdur täie teadwusega aru saama, wastutust selle eest kanname meie, tema otsekohesed ülemad. Eriliselt tähele panna tuleb siin ühte wiisakuse kommet — terwitamist, millel wast kõige laialisem sisemine tähendus.

Eraelus on maksew terwitamise ehk teretamise juures niinimetatud tutwuse printsiip. Teretame seda, keda isiklikult tunneme: sugulast, sõpra, tuttawat j. n. e., paljastades paa tema ees — komme, mis on pärit wanast orjaajast, kus enda paljastamine oli alanduse tundemärgiks orja poolt oma pere-mehe wastu. Kuid mitte üksi isiklikku tuttawat ei tereteta eraelus, waid ka isikut, keda tuntakse ainult ametlikult. Kui kooliõpilane teretab oma direktorit, kuskil ministeeriumis ametnik teretab ministrit wõi pääwalitsuse ülemat, wabrikutööline oma inseneeri wõi meistrit, siis on meil tegemist just ametliku tutwusega, kusjuures teretamine sünnib wastastikku, kuid noorem teretab wanemat esimesena.

Sõjawäelise terwitamise juures on tegemist samasuguste põhimõtetega, sest ei ole liialdus, kui tõendame, et kõik sõjawäelased on wastastikku ametlikult tuttawad. Neid seob kõige lähemalt nende elukutse, ühised ülesanded ja sellele wastawalt korraldetud täiesti ühtlane sisemine elu. Meie teame peensuseni, mis teeb meie seltsimees Rakweres wõi Pärnus, millal ta üles tõuseb, kohwi joob, missuguseid teenistuskohustusi ta täidab, kuidas oma waba aja mööda saadab, millal magama heidab ja muud sarnast, kuigi ise elame Tallinnas wõi Narwas ja ei ole kunagi käinud Rakweres, Pärnus.

Kui nüüd igaüks meist sõjawäes nii palju üksikasju teab teise elust, kui meie sääljuures wäliseltki üksteisest ei araldu, kas ei ole meie siis tuttawad üksteisega ja ei peaks terwitama üksteist. See, et meie ei tea sääljuures üksteise nime wõi ei tunne üksteist näo järele, kaotab niisuguse olukorra juures täiesti oma tähenduse. Sest sõjawäelise terwitamise põhimõte ei eelda sugugi isiklikku tutwust. Juba tema wäline awaldusworm — käe tõstmine mütsimärgi juurde — on määratud selleks, et teise tähelpanu juhtida sellele wälisele tunnusele, milles kehastub meie üldine kuuluvus ühte korporatsiooni. Isikli-

kud wahekorrad, ühe isiku alandus teise ees, nagu seda leiame eraseltskonnas, puuduvad siin täiesti. Üldise wastastikku terwtamisega tunnustame meie, sõjawäelased, oma liitwust üheks perekonnaks, üheks orgaaniliseks üksuseks, missugusena sel tege-wusel on suur kaswatuslik tähtsus. Seda noorele sõjawäela-sele ära seletada, wastaw tõekspidamine tema hinges suureks kaswatada — see on kõigi ülemate üldine kohus, ükskõik mis-sugusel kohal ta ka ei oleks.

Mis puutub wiisakuse kommetesse, kus austame üldist korda, mis maksew kuskil seltskonnas, awalikus kohas wõi asutuses, siis on needki wäga mitmesugused. Meie ei suitseta teatris wõi tantsusaalis, ei räägi waljult etenduse ajal, ei süliita sinna, kuhu see pole kõlbulik, awalikus kohas oleme tagasihoidlikud ja wastutulelikud teiste wastu, ei tülita neid jne. Kõigi nende ja paljude sarnaste nõuetega wiisakuse suhtes peab sõjawäelane tutaw olema, neid täpikäält täitma ja mee-les pidama, kui ta ei taha üldise tähelpanu osaliseks saada seltskonnas. Et siin arusaamatusi ära hoida, peab kõigi sõja-wäelaste suhtes läbi wiima põhinõude: iga sõjawäelane, aukraadi ja ameti pääle waatamata, peab awalikkes kohtades ja selts-konnas kainelt üles astuma. Tegelik elu on näidanud, et suu-rem osa arusaamatusi ja korrariikumisi sünnib just joobnud olekus, kus inimene kaotab wõime enda üle walitseda, üldse aru saada sellest, mis ta teeb wõi tegema peab. See pahe tuleb lõpulikult häwitada meie sõjawäes. Sõjawäelane, kui rahwa kõrgemate aadete kehastaja, peab ka seltskonnas hää korra ja aumeheliku ülespidamise eeskujuks saama. See põhi-waade tuleb sisendada esimeses järjekorras meie ohwitserkonna hinge, ainult siit läbi leiab ta tee sõduri juurde.

Sõjawäelise wiisakuse ja ülespidamise nõudeid käsitades, tuleb läbi harutada ka üksikud wõtted ja kombes, mis tarwitu-sel puhtsõjawäelises seltskonnas ja millest sisemäärustikus pea suurem osa üles loetud. See on aga niiwõrd lihtne tege-wus, kui üldised alused on kätte antud, et selle juures pike-malt peatada pole tarwilik.

(Järgneb).

Käskude andmise tehnika sõjawäes.

(Järg).

Worm, milles juhi otsused wägedele teada antakse, teeb läbi kõik astmed, lihtsast komandosõnast kuni juhatuskirjani, mis aga mingisuguseid üksikāsju teostamise kohta ei pea sisaldama. Ei saa anda üleüldist, igaks juhtumiseks kohast käsu wormi, sest käskude kokkuseadmine oleneb mõistusest ja sõjawäeliselt koolitatud otsustamiswõimest!

Käskude pärastine muutmine nõuab wägedelt harilikult suuremaid jõupingutusi ja õõnestab pikapääle usalduse juhatus wastu. Niisugused soowimata nähtused tekiwad sagedasti enneaegsetest ja liiga üksikasjalistest korraldustest, mille kohta pärast selgub, et nad seisukorraga kokku ei käi.

Kui juht peab hoiduma käsku enneaegu ette andmast, siis peab ta, iseenesest mõista, ette mõtlema, ilma aga et ta neid mõtteid käsus awaldaks.

Ettetoodud põhjustel ei ole käsu täielik kategoorilikkus olude kohaselt mitte alati wõimalik. Mingil tingimisel aga ei tohi wastutuse kartusel ebamäärast käsku anda, sest alluwal juhil on õigus oma ülema kawatsusi niipalju kui wõimalik teada, et ta ülema juhi tahtmise mõttes wõiks tegutseda. Silmas pidades, mis kaalul seisab, on käsu kokkuseadmine sõjas palju tähtsam kui rahuajal, ja iga sõna tuleb selle järele mõõta, kuidas ta saaja pääle peab mõjuma. Õige toon leitakse kõige paremini siis, kui end alamjuhi seisukorda mõeldakse.

Kuid ka kõige paremini läbikaalutud korraldused võivad äpardada, kui tulevad sündmused, mida täiesti võimata on ette näha, nagu näituseks arusaamatud liikumised waenlase poolt, mille sisemisi motiive võimata aimata, arusaamatused alamjuhtide juures, vägede hiljaksjäämine ettenägemata takistuste pärast käskude üleandmises või halbade ilmade, raudteedõnnetuste ja taudide lahtipuhkemise järeltulijate j. n. e.

Siin tuleb otsustada, kas kõigest takistustest hoolimata kord õigeks tunnistatud otsusest endiselt kinni peab pidama, või vastukäskudega uutele mõjudele järele andma. On raske määrata piiri esialgse plaani kindla teostamise ja sündmustest mahajäänud korraldusest kangekaelselt kinnipidamise vahel. Ainult suured wäejuhid võivad siin õiget otsust teha, ja see ongi wäejuhi kaasasündinud kunst, mida mitte õppida ei saa.

Kuid ka käskude andmisel teatawaks wõitlusotstarbeks ei pea juht oma esialgsetes korraldustes kaugemale minema, kui nende teostamine ettenähtawate olude järele võimalikuna näib. Uued käsud antakse tarwiduse korral alles wõitluse ajal. Päril tarbetu on juhatusi anda mitmesuguste wõimalikkude juhtumiste kohta. Kogemus õpetab, et harilikult esineb ettekaalumata jäänud juhtumine, mis alamjuhte, kes teiste juhustega seotud, ettevalmistamatuina tabab ja nende waba, iseseiswat tegewust halvab. Kõiki teostamise üksikasju käsitaw käsk segab ilmaaegu alamjuhtide käsutusõigustesse, wabastab neid wastutusest endi otsuste eest ja harjutab neid käskke ootama. Wõitluses peab aga kõigi astmete juhtide isetegewus terwiku piirides kõige suurema osa teostama. Seepäale on sihitud wäljaõpetuse juhtmõte, sellekohaselt peab ka käsud kokku seatama.

Kindralstaabi ohwitseri kaastegewus käsu andmisel seisab kõigepäält selles, et ta oma kindralile ülewaatlikult korraldab tarwilikud alused sõjalise seisukorra käsitamiseks.

Kõrgematelt või ühesugustelt naaberwõimudelt tulnud teated tuleb enda luurosade teadetega ja salakuulajatelt saadud andmetega wõrrelda, wastawalt täiendada ja resultaati, kui võimalik, kaardile ära märkida. Sellest hoolimata wõidakse saadud pilti ainult harwa täielikuks ja usaldetawaks pidada. Isegi kui teadete kogumise teenistus kõige täielikumalt on korraldetud, on ikkagi wäga raske suurel hulgal sissetulewatest, wahel koguni üksteisele wastukäiwatest teadetest õiget tuuma wälja koorida. Kõnelemata wähemast või suuremast sisemisest tõelikkusest, mis üldise sõjalise seisukorra järele üksikutele, sagedasti lahkuminewatele teadetele tuleb anda, peab

weel arwesse wõtma teatemuretseja iselaadi, teatawa wäensa usaldetawust ja wahest isegi mõnda niisugust teadet, mis juba mõne päewa eest saadi, kuid seekord waleks peeti. Teadete sõelumine oleneb nii siis ka kogemusest, kuigi mõnede isikute juures kohe iseäraline anne selleks awaldub. Wäga raskendetud on see töö, kui suure põnewuse ajal palju teateid ühel ajal tuleb“.

Üldise käsu kokkuseadmises endas wõib soowitada niisugust järjekorda :

a) Teated waenlasest ja oma wägedest.

b) Juhil üldine otsus.

c) Eriülesanded, mis pannakse mitmesuguste wäeühenduste pääle.

d) Korraldused warustamise kohta sellel ulatusel, kuiwõrd see kõigile, kellele üldine käsk antakse, teada tarwis on (woorid, padrunikaarikud lahingus, pargid, sidumispunktid, rekwiisitsiooni raioonid j. n. e.).

e) Wanema juhi asukoht ja korraldused sideteenistuseks, wiimane jällegi ainult selles ulatuses, kuiwõrd see tarwis teada neile, kellele see käsk antakse.

Peatame üldiste käskude waatlemisel ülaltähendatud rubrikkide järele.

A) Teated waenlasest ja oma wägedest.

Neid teateid peab tooma niipalju, kuipalju neil on tähtsust täitjate jaoks. Jaapani wäljamäärustikus on öeldud, et neid teateid käsusse mahutades „peab waljult piirduma ainult nende andmetega, mille teadmine on tähtis wäeosale, kellele käsk antakse“. Samas waimus on antud juhatused Saksa ja Inglise wäljamäärustikus ja Prantsuse staabiteenistuse instruksioonis.

Need teated tulewad mahutada selleks eriti wäljatöötatud wormi järele, kuid nad ei pea mitte kujutama endast lihtsat wäljakirjutust käsust, mis saadud ülemalt poolt.

Juhil tähelepanu järgmisele: kõrgemais wäeühendustes, armees, armeede grupis ja ka korpuses, meil rinde ja diiwi staapides, teated wastasest kirjutetakse üles enamasti eraldi „kokkuwõtetes“. Sel juhtumisel wõib üldises käsus tähelepanu juhtida juurdelisatud kokkuwõtte pääle („Teated waenlasest juurdelisatud kokkuwõttes Nr...“). Neil juhtumistel, kui kokkuwõtte on saadetud eraldi üldisest käsust ning üldise käsu andmise silmapilguni uusi teateid waenlasest saadud ei ole, siis, üldiselt, ei ole waja korrata wanu teateid, samuti ei ole waja

kirjutada: „Uusi teateid waenlasest ei ole“. See oleks jällegi formalismi pärandus, millest tuleb püsiwalt wõõrduda. Paljud Moltke käsud ei sisalda mainitud põhjusel teateid waenlasest.

B) Juhi üldine otsus.

Minu eelmistes ülewaadetes wõib paista tarwilik o'ewat seda osa üldisest käsust kõige enam arendada. Kuid siin on waja meelde tuletada, et üldiste käskude üks omadus nõuab suure korrektiwi sissewõtmist praegu nimetatud järeldusse. Asi on selles, et üldised käsud, eriti need, mis antud suuremaile wäeühendustele, antakse välja paljudes eksemplaarides (eksemplaaride arwust allpool); selle paratamata tagajärg on, et saladuse pidamise wõimalused wähenewad; kuid just see osa käsust on kõige salajasem, sest ta sisaldab selle idee, mis peab waimustama ja hingestama antud wäeühenduse kõigi osade tungi. Seepärast ongi wäljamäärustikud tarwilikuks pidanud seda mõtet alla kriipsutada.

Saksa wäljamäärustik ütleb, et „juhi otsus“ wäljendetakse niipalju, „kuipalju selle teadustamine on tarwilik lähema ülesande täitmiseks“.

Jaapani wäljamäärustik ütleb, et üldistes käskudes „kawatsetawa operatsiooni wäljendamine“ peab sisalduma „selles ulatuses, kui palju on waja teada mitmesugustele wäeosadele“.

Inglise wäljamäärustik tähendab, et „juhi kawatsused, kes dispositiooni annab, wäljendetakse selles niipalju, kui palju on kasulik neid üldiseks teadmiseks awaldada“.

Prantsuse staabiteenistuse instruksioon kõneleb, et „kawatsatud operatsioon teadustetakse neis piirides, milles wanem juht loeb wõimalikuks ja tarwilikuks seda teatawaks teha“.

Kui meie pöördume Moltke nõudmiste poole, siis, uuri des 1866—67 ning 1870—71 a. sõdades antud käske, wõime järeldada, et Saksa määrustikud ning wiimaste eeskujul ka teised ülalnimetatud määrustikud on aluseks wõtnud Moltke nõuded. Nende sõdade ajal Saksa wäejuhatajate poolt antud üldistes käskudes reeglina tähendetakse ära ainult lähem ülesanne.

Toome näitusena Preisi II armee juhi — Saksa sõjawäe juhtidest Moltke anderikkama järelkäija — prints Friedrich Karli käsu, mis antud 15. augustil. See käsk anti selleks, et liikuma panna II armeed prantslaste taandumisteede äralõikamiseks. Armee juhi üldise otsuse kohta on sääl öeldud ainult:

„Waelnase taganemine Maasi poole on juba alanud, seepärast peab II armee wiibimata temale sinna järgnema“.

Samas armee käsus 16. aug. öeldakse:

„II armee jätkab homme pääletungimist Maasi poole“.

Saksa armeejuhtide käskudes Sedani operatsiooni ajal leiame juhi otsuse järgmiselt redigeerituna:

III armee käsk 30. aug. k. 2.30 öösel.

„Kuninglik Kõrgus käskis atakeerida täna waelnase positsiooni **Cheni ja Beaumonti** wahel“.

II armee käsk 31. aug. k. 3 hommikul.

„Täna hommikul liigub armee edasi, et eile purustatud waelnase wäeosi taga ajada kuni Maasini, ning atakeerib neid igalpool, kus ta neid kohtab, surudes neid wõimalikult maa-alale jõe ja Belgia piiri wahel“.

Maasi armee käsk 30. aug. k. 6 hommikul.

„Kuninglik Kõrgus käskis atakeerida neid (s. o. waelnase pääjõude), ja seepärast Maasi armee, moodustades parema tiiva, liigub k. 10 Boehler-Fossé joonelt Beaumonti pääle. Selleks otstarbeks kasutab ta teid, mis wiivad idapoolse Buzanci-Beaumonti suurest teest“.

Maasi armee käsk 31. aug. k. 6.

„Täna jätkab armee edasilikumist Sedani poole Maasi mõlemaid kaldaid kaudu“.

Ka Moltke enda üldistes käskudes leiame, et on ära tähendatud ainult lähem eesmärk; näituseks kõneldakse käskudes, mis antud Sedani operatsiooni ajal:

Käsus 23. augustist:

„Kuninglik Kõrgus käsib Saksi kroonprints ja III armeed järgneda waelnasele selles suunas (Reimsi suunas), jätkates pääletungi põhja-läände“.

Käsus 27. augustist:

„Kuninglik Kõrgus käsib atakeerida waelnast“.

Käsus 30. aug. kell 11 õhtul:

„Homme koidu tulles jätkata pääletungi ja igalpool, kus leitakse waelnast siinpool Maasi, rõhuda teda, püüdes sulguda teda kitsasse piirkonda jõe ja Belgia piiri wahel“.

Käsus, mis antud enne Gravelotte-S. Privet lahingut 17. aug. kl. 1.45 päewal, kõrgustikul Flavigny juures (waata eelmine ülewaade), ei ole üldse nimetatud juhi otsusest. Praegu mainitud käsus esinew lahtiütlemine maks wast wormist on annud palju materjaali arwustuseks, mis nägi selles sõjakunsti alusseaduste rikkumist. Tõelikult olid aga need wäljajätmised walju kaalumise wili. Direktiiv oli määratud armeede juhtidele; kõnelda neile eelseiswa 18. augusti liikumise eesmärgist,

kui see eesmärk järgnes otsekohe kogu operatsiooni põhiideest, millest olid läbistatud Saksa sõjawäe väiksemadki juhid, — oleks olnud täiesti asjatu aja ning sõnade raiskamine. Lõpuks, armeede juhtidel ja nende staabiülematel oli 17. aug. hommikul kokkusaamine kindral Moltkega, kus läbi räägiti järgneva päewa eelolewa wõitluse üle, milleks strateegiline olukord ette walmisteti mitte ainult pääkorterite, waid ka nooremate juhtide ühiste jõupingutuste abil, sest kõik nemad püüdsid ühisele eesmärgile*.)

Siin tuleb meil jälle pöörduda formalismi kahju juurde sõjakunstis. Asja olemus nõuab, et nooremad juhid oleksid üksikasjaliselt orienteeritud wanema juhi kawatsustes, üldine käsk ei ole aga ainus abinõu, et seda orienteerimist teostada. Wanema juhi kawatsuste orienteerimise wõteteks on samuti: a) isiklik läbikäimine, nagu see oli 17. aug. 1870, Landeswehri operatsiooni ajal minu alaline kokkusaamine polgu ülematega ja teiste juhtidega, b) läbikäimine kindralstaabi kaudu ning c) osalised käsud. Wiimastel on aga üks suur paremus üldiste käskude kõrwal: saladuse hoidmine on nende tarwitamise puhul enam kättesaadaw. Seepärast Napoleon, oma marshalite orienteerimiseks, saatis neile isiklikult kirju, milles wäljendas üksikasjalisemalt seda, millest üldistes käskudes waikis. Sama meetodi tarwitas ka Moltke, saates sagedasti selleks otstarbeks wälja omi kindralstaabi ohwitseri, kes olid tema instruksioonide elawaiks kandjaks. Sedasama tegi Marne operatsioonil Joffre ise ja oma kindralstaabi kaudu.

Nii siis tuleb reeglik wõtta — üldistes käskudes juhi otsust wäljendada ainult niipalju, kuipalju seda waja on lähema ülesandetäitmiseks. Täieline orienteerimine üldise otsuse idees peab teostetama osaliste käskude saatmisega, isikliku läbikäimisega ehk läbikäimisega kindralstaabi kaudu.

Wõtan näituseks enda tööst wabadussõjast:

Käsus Nr. 770, 23.VI, kell 10 on üldine ülesanne (otsus) wäljendatud järgmiselt:

„Wõnnu linn langes meie kätte, waenlane põgeneb. Meie ei tohi waenlasele anda wõimalust ennast wastupäaletungimiseks koguda“; ehk käsus Nr. 767, 22.VI, kell 23.17 otsus:

„Meie ei tohi parunitele ja nende palgalistele — rauddiwisile — wõimalust anda ennast korraldada ja koondada

*) Мартыновъ. Стратегія Наполеона и нашихъ дней, lhk. 195—196.

pärast kahepäewalises lahingus saadud lööki. Mao pää peab saama maha raiutud ja selleks peab waenlast lõhkuma ja Wõnnu linna ära wõtma“.

Wõib paista, et siin on üleliigseid ilusõnu, kuid siin on just tahetud minu poolt teostada põhimõtet, mis nõuab, et pärast õnnestanud lahingut peab jätkama wastase lõhkumist, nagu Friedrich Suur väljendas: „Bis auf den letzten Hauch von Mann und Ross“.

C) Eriülesanded mitmesugustele wäeosadele.

Meie ajal eduka sõjawäe töö tähtsamaks tingimuseks on olewa organisatsiooni (sõjawäe wõitluskoosseisu) alalhoidmine. Wõttes selle mõtte oletusena, ei hakka mina teda enam aren-dama, sest eelmistes ülewaadetes on sest kõne olnud, pääle selle käib see strategia ja taktika kursusse. Wäejuhatuse süsteemi kõrwal, mis rajatud sellele printsibile, on olemas veel teine süsteem — tegutsemine imrpowiseeritud üksustega — „salkadega“, süsteem, mis omas aluspõhjas ei wasta praeguse aja sõjapidamisele, kuid mis siiski walitsew oli wenelaste juu-res Wene-Jaapani sõjas ja wabadussõjas I diwiisis detsembri-kuu päiwe 1919 a. Seda peame meie silmas pidama, et ori-enteerida juhtimise tehnika wõtetes, mis wastawad kummagile neist juhtimissüsteemest.

Esimene neist süsteemest püüab jaotada ülesandeid wastawalt olemasolewaile organisatsioonilistele üksustele.

Teine — ülesannete täitmiseks formeeriti iga kord uued üksused.

Täiesti arusaadaw, et esimesel juhtumisel on kül-lalt, kui käsus ära tähendada olew wäeühendus, näituseks: „2. jalgwäe diwiis“, ehk „7. jalgwäe polk“ jne., sest on iseenesest mõistetaw, et 2. jalgwäe diwiis läheb oma diwiisi-juhi juhatusel ja kõigi wäeosadega, mis temasse kuulwad.

Teisel juhtumisel on sellest wähe ja igakord on waja ära tähendada pääle wäeühenduse nimetuse (parempoolne piirkond, wasak kolonn, niisugune salk jne.) weel selle wäe-ühenduse juhi nimi ning moodustatud ühenduses üksikasja-line loetelu kõigist wäeosadest, mis sellesse kuulwad.

Esimese wõtte näitena toon wäljawõtte kindral Kuroki käsust 7. okt, kell 2 öösel.

„§ 4) 12. diwiisil — weel täna wälja astuda ning oma alla wõtta kõrgustikud lõunapool Czansanusat“.

Teise wõtte näitena toon wäljawõtte dispositsioonist nr. 2, mis antud kindr. Kuropatkini poolt 16. aug. kell 1.15 m. öösel.

C) K—I. Slutshewski.

9. jalgwäe diwiis . . .	16 bat.	} Kaitseda positsiooni piirkonda: teest Sõcano ja Nõndjatani külade wahel kuni Sjapuini.
II suurt./w. brigaad . . .	48 suurt.-k	
31. jalgw. diwiis . . .	16 bat.	
„ suurt./w. brigaad . . .	64 suurt.-k.	
I J. R. mäebatarei . . .	8 suurt.-k.	
I ja II J. Smortiiri + bat.	12 mortiiri.	
I Orenburgi kasakapolk	6 sotnjat.	
6. sapööri bataljon . . .	1 bat.	
32 bat. 112 suurtükki 8 mäe s/k.		
12 mortiiri, 6 sotnjat, I sap. bat.		

Mina arwan, et waja ainult wõrrelda neid kahte wäljawõtet, et weenduda, kuiwõrd esimene wõte wastab enam käsu kokkuseadmise lähidusele ning kiirusele.

Kuiwõrd tugew oli formalismi tendents wenelaste juures ka suures sõjas, selle kohta wõib järgmist ette tuua: isegi neil juhtumistel, kui organisatsiooni ei muudeta ja kui ülesanne antakse mõnele alalisele wäeühendusele, kirjutetakse ikkagi nii:

Parempoolne lahingpiirkond.

K.—I. X.

Nr.. jalgwäe diwiis	00 bat.
Nr.. s/w. brigaad	00 suurtükki.
<hr/>	
	00 bat., 00 suurtükki.

Mina loen tarwilikuks alla kriipsutada seda, et ära näidata wale ideed, mille wastu on waja wõidelda ning mille ekslikkusest arusaamine on tarwilik edaspidiseks arenemiseks.

Toon ka näituse wabadussõjast, mis esimesele wõttele rajatud, nii käsk nr. 767:

„Wõnnu linna ärawõtmine jääb soomusrongide ja nende wäeosade ülesandeks. Polk. Heinze grupp (grupi koosseis oli waremalt minu poolt kindlaks määratud) peab pääle tungima ühes soomusrongide osadega nende pahema tiiwaga koos Wesselshofi — Ramotski sihis ja püüdma Ramotski oma alla wõtta, misjuures 2. ratsapolk (tema kuulus ka polk. Heinze grupi koosseisu) tuleb waenlasele seljataha saata“, ehk käsus nr. 770:

„Soomusrongdiwiis oma wäeosadega tungib Riia sihis edasi, et 6. ja 9. polgule kaasa aidata. Polk. Heinze oma grupiga: tungib Wesselshof-Ramotski sihis ja wõtab oma alla Ramotski raudteesõlme — Liibert-Renze-Kosenhof, misjuures ratsapolk Nitau sõlme peab oma alla wõtma“.

Asume nüüd vaatlema mõnda üksikasja mõlema mainitud wõtte tarwitamisel.

Esimese wõtte tarwitamise kasu on nii suur, et peab sellest kinnipidama niipalju kui wõimalik, ka siis, kui on mõned wäiksed muudatused wäeüksuste koosseisus.

Toome näitusena Jaapani 2. armee käsu 8. juulist 1904 a.

§ 1) 1. armee atakeerib 3. juulil Sjatanoi-Czunsedjadjantsi rinnast (Mandshuuria tee pääl).

§ 2) 2. diwiis (ilma kahe eskadronita ja ühe polguta) astub wälja Caotsätunist k. 4 hom.; tema pääletungi riba piirid on: idas — Judatuni-Sihujansa joon; läänes — Caotsätun-Ljutsätun. Diwiis jätku ajutiselt Caotsätuni wäike salk 6. diwiisi pääletungi katteks, 3. diwiisile antakse kaasa 13. suurtükiwäe polk.

§ 3) 5. diwiisil tungida pääle idapool 3. diwiisi ühenduses temaga ja wallata piirkond Sihujansa juures olewaist kõrgustikest kuni Sjatantshini. Diwiis jätku ajutiselt Caotsätuni wäike salk 3. diw pääletungi katmiseks.

§ 4) 6. diwiisil (ilma kahe eskadronita ja ühe polguta) wäljaastuda Caltsätunist k. 4 hom. ja pääletungida läänepool 3. diwiisi; pääletungi riba läänepoolne piir on: Sitai-Sishangantsi joon. Tagasiwisates wastast, toetada 4. diwiisi, et wastast kä rindelt tagasi suruda; pääle selle pidada sidet 3. diwiisiga, wõttes oma alla piirkonna Ljutsätunist kuni Sisangantsini.

§ 5) 4. diwiisil (ilma poole eskadronita, ühe batareita ja ühe bataljonita) liikuda lääne poole Czusdjadjantsist (Mandshuuria tee pääl) ja jätta eriline salk (üks bataljon, batarei ja sapööri rühm) Haishantshusse, et tagada armee wasakut tiiba ja seljatagust.

§ 6) Ratsawäe brigaadil (Akijama) kaitseda armee wasakut tiiba ja toimetada luuret waenlase armee paremal tiival ja seljataga; brigaadile antakse kaasa 3. ja 6. ratsawäe polk (kumbki ilma ühe eskadronita).

§ 7. Üksiku suurtükiwäe brigaadi staap ja 16 rw. polk järgnewad 6 diwisile läbi Dawolanguni

§ 8. Armee waru: 3. ja 6. diwiisist kummagist üks polk koguda k. 8 hom. Dawolanguni.

§ 9) Armee staabil: Hesantunist üle minna Caotsätun'i üle Tanalin'i.

Nagu sellest käsust näha, lubawad wäiksed muudatused wõitluskoosseisus tarwitada weel esimest wõtet, redigeerides käsku näituseks nii: Nr. diwiis (ilma ühe polguta). Siinjuures wõib nõu anda kogu selle (jõudude) loetelu paigutada para graafi esimestesse ridadesse, mitte aga nii, nagu tehtud ülaltoodud Jaapani käsu § 6-es, kus märkus „brigaadile antakse kaasa

3. ja 6. ratsawäe polk (ilma ühe eskadronita kumbki) — on paigutatud kärpe lõppu. Loetelu paigutamine paragraafi alguse kergendab käsu lugemist. Ülaloodud käsus on sõreda kirjaga kirjutatud see, mis käsus tuleb alla kriipsutada.

Teise wõtte tarwitamine wõib saada tarwilikuks, kui asetatud ülesande täitmiseks formeeritakse juhuslikud wäeühendused, mis tuntawal määral lõhuwad olewat organisatsiooni. Sel juhtumisel wõib — näitlikkuse huwides — ääre pääle wäljakirjutada wäeosade jaotamise ning juhtide nimed, ühtlasi ka juhuslikkude ühenduste koosseisud. Kuid mina arwan, et isegi sel puhul on tehnilises mõttes palju kohasem tarwitada esimest wõtet, ära tähendades eraldi paragraafis üldise eesmärgi wäljenduse all wäeosade uue jaotuse. Asi on selles, et nende teadete wäljakirjutamine ääre pääle raskendab käsu kirjutamist ühele lehele; wiimane asjaolu on aga olulisemaks tingimuseks, et käsku kiiresti paljundada. Pääle selle, ärtele kirjutamine raskendab käsu dikteerimist ja edasiandmist telegraafi ning telefoni kaudu.

Igatahes arwan, et on kasulik loobuda wiisist kirjutada ühte joonde ülesande wäljenduse ja wäeosade jaotuse loetelu (waata eelpool toodud Slutshewski salka Kuropatkini käsus). See joondamine suurendab weelgi teise wõtte käsitamise paheleid. Sellest joondamisest wõib kergesti üle saada järgmisel wiisil: iga eriülesande wäljenduse ees nimetatagu wäeosa, kellele ülesanne kuulub, näituseks: awangard, esimene kolonn j. n. e. olgugi et selle tõttu käsk mõne sõna wõrra suureneb, kuid tema formaadiline suurus väheneb, saab wõimalikuks käsu kompaksemaks tegemine ning tema kirjutamine hõlbus-
tetud.

Eriülesannete wäljendamise küsimuse käsituse lõpul tuleb tähelepanu pöörata ühele wäga tähtsale redaktsiooni küsimusele.

Käsu selles osas peab saama hästi selgitatud osade allu-
lus. Wanem juht on sagedasti sunnitud jätma mõned osad oma käsutusse, näituseks warusse tiibade kaitseks ehk teisteks eriotstarweteks. Seepärast peab reegliks wõtma: eraldada eriparagraafi iga wäeosa, mis wahendita allub wanemale juhile. Selle reegli silmaspidamisel on oluline tähtsus. Asi on selles, et wanem juht mõnikord, kuid seda nõuawad terwiku huwid, on sunnitud andma detailsemad juhatusi mõnele osale. Näituseks, oletame, et diwiisil on wäga tähtis ühe-kahe bataljoniga oma alla wõtta mõne punkti (see wõib juhtuda eelseisukoha sissewõtmise korral kaitselahingus). Kuid seejuures wanem juht ei taha sugugi oma otsekohesse

käsutusse wõtta mainitud bataljoni, seega suurendades alluwate osade arwu; wastupidi, see bataljon peab jääma brigaadi ehk polgu juhi käsutusse. Niisugusel juhtumisel tuleb wäljendada ühes paragraafis kõik, mis puutub sellesse brigaadi ehk polku, misjuures diwiisile tähtsa punkti waldamise kohta wõib öelda nii: Nr. brigaadil teha seda ja seda, ühe bataljoniga wallata punkt A. Näituseks käsus nr. 770: „Polk. Heinze oma grupiga tungib Wesselshofi — Ramotski sihis ja wõtab oma alla Ramotsk raudtee sõlme — Liibert-Renze-Kosenhof, misjuures ratsapolki Nitau sõlme peab oma alla wõtma.“

Kinnipidades sellest reeglist, on waja luure ja walweteenistuse suhtes, kui see ülesandeks tehakse alluwaile juhtidele, tehtawad korraldused mahutada paragraafidesse, milles wäljetakse ülesanded neile juhtidele; näituseks, rinde juht annab luure toimetamise diwiisidele — seda wõib awaldada nii: „I. jalgwäe diwiisil teha seda ja seda. . . luuret toimetada niisuguse jooneni“; teine näitus: diwiisi juht teeb walweteenistuse teatud rindel I. brigaadi ülesandeks, seda wõib awaldada nii: „I. brigaadil paiguneda . . . raiooni; walwet pidada rindel A, B, C . . .“

Kuid neil juhtumistel, kui juht kawatseb luure ja walwe osad jätta oma otsekohesse käsutusse, on waja wäljendada neid ülesandeid eriparagraafis, ühtlasi äratähendades wäeosi. Seejuures, neil juhtumistel, kui selle tõttu paragraafide arw wõib liig suureks kaswada, wõib tarwitada järgmist wõtet: kõik need äratähendused wäljendada ühes paragraafis, kirjutades päälkirjaks „luurewäeosad,“ ehk „tiibade walwewäeosad“ j. n. e. Siinkohal on aga tarwis hoiatada, et siin mainitawat ei tule mõista mitte kui nõuannet, näituseks, nimetada rinde üldises käsus kõiki luursalke, mis wälja saadetud rinde ainult seda, mida kõik teadma peawad. Kõigi wäljasaadetud luursalkade nimetamine on tarwilik ainult käsus ratsapolgule, kes wäljasaadetud luureks.

D) Korraldused abiteenistustele

(woorid, lahingus padrunikaarikud, pargid, sidumispunktid, rekwiisitsiooni raioonid j. n. e.

Selle küsimuse kohta tähendan siin ainult seda, et kui wäeosadele tehtawate korralduste suhtes peab arwesse wõtma iga rida, et käsk mitte pikaks ei weniks, siis wooride, parkide ja teiste seljataguste asutuste suhtes peab veel ökonoomilisem olema. Üldistesse käskudesse mahutada ainult

seda, millel on otsekohene ja lähedane tähendus lahingutegevuse kohta.

Rinde ja diwiiside staapides töö jaotamine staabi töös teeb kasulikuks üldiste käskude jagamise kahte ossa, misjuures teise ossa tuleb mahutada kõik, mis puutub abiteenistuste küsimustesse.

E) Wanema juhi koht ning juhatused side- teenistuseks.

On vaja ära näidata wanema juhi asukoht, et võimaldada tarviduse korral temaga „elawat läbikäimist“ luua, läbikäimist, mille tähtsusest waremalt nii palju kõnelesin.

Tehnilise sideme ja lendawa posti sisseseadmise kohta võib ainult korrata seda, mis öeldud ülalpool. Üldises käsus ära tähendada ainult ühenduspunktid, kus alluvad juhid seowad end wanema juhi sideliinidega. Kuid side loomine liinidel, mis korraldetakse wanema juhi käsutuses olewate abinõudega, teostetakse osaliste käskude läbi.

Distsiipliin.

„Ja kui keegi sind sunnib üht penikoormat käima, siis mine temaga kaks.“
Matteuse V, 41.

„Aga kes otsani jääb kannatama, see pääseb.“
Matteuse XXIV, 13.

Loodus oma töös peab walju distsiipliini, mis on küll wähe karm — selleks, et olla wäga wastutulelik.

Spencer.

Ajalugu esitab enam näiteid sõjawägede häwinemisest leiwa ja distsiipliini puudusel, kui waenlase relwade mõjul.

Richelieu.

Sissejuhatus.

Käesolewa töö eesmärgiks on: 1) lahendada arusaamatusi, mis ühiskondlises arwamises on loonud mõiste „distsiipliin“ ja 2) esitada õiges walgustuses need põhimõtted ja alused, millele see mõiste peab tuginema kõigis oma awaldustes.

Seades ülesse distsiipliini üldmõiste — andes temale ideelise väljenduse, — heidab töö esialgu kõrwale igasuguste seaduste ja reeglite käsitamise, wõttes omaks puht-mõtteteaduslise waatepunkti, mis sellele mõistele loob eetilise aluse. Üldmõistest kristalliseerub distsiipliin liikidesse, mis omawad psükoloogilise aluse ja edaspidi figureeriwad terwel töö kestwusel.

Distsiipliini tekkimise ja arenemise protsess juhib meid möödapääsematult perekondlise elu waatlemisele; esiteks lähene me temale teaduslikust seisukohast (zooloogiline ja ürgaja perekond) ja siis jälgime temale ajalooliselt. Siin satume loomulikult selle elustawa ja alalhoidwa jõu pääle, mida nimetame seksuaalseks tungiks, mille tõttu perekondline elu tekib, selle

ehk teistsuguse kuju omandab, ja mis loob perekondlise elu wahekorrad ehk perekondlise distsipliini.

Perekonnas saab „kodanik“ oma esimese alg-inimlise kasvatuse, kuna kodanikuks peab teda kasvatama kool, warustades teda wastawate teadmistega, kultiveerides tema mõistust ja laiendades tema silmaringi. Kuid sellega pole tema kaswatus kaugeltki weel lõppenud. Ühiskonna pääl lasub kohus kaswatada, arendada ja täiendada oma liikmeid üldiste kasude eesmärgilt. See, kokkuwõetult, loob nõndanimetud „ühiskondlise distsipliini,“ mis käsitab inimese kaswatust perekonnas, koolis ja ühiskonnas.

Usulised küsimused on inimkonna elus etendanud alati suurt osa. Usu läbi on loodud ühiskonnas kindlad wahekorrad, kuid ta on ka terve inimsoo ära jaotanud kahte klassi — usklikudeks, kes maapäälises elus näewad ainult ülemineku etappi, ja uskmatuiks, kes selles elus näewad kõikide eesmärkide lõpueesmärki. Nende kahe waatepunkti arutamine ei kuulu käesolewa töö ülesandesse, mis usulise küsimuse seab üheks distsipliini alustoeiks, walgustades seda küsimust ainult puht-moraalilisest seisukohast ja jättes kõik teised temaga ühenduses olewad waatepunktid lugeja wabale südametunnistusele.

Distsiplineerumuse nõutawus peaks selge olema igaühele. Kuid seda nõutawust tumestab laialdane arusaamatus sellest tegurist, mida nimetame walitsewaks (riikliseks) wõimuks, mis reguleerib ühiskondlist elu ja kaswatab tema ainelist jõudu, käsikäes waimlise jõu arenemisega. Selleks oli tarwilik käesolewas töös jälgida wõimu tekkimist ja arenemist üldse, samuti riiklise wõimu wäljakujunemist eriti; sellega loome mõiste „seaduslikkusest“ ja paneme alused distsiplinaar-wõimule“ kui seaduslikkuse esitajale ja kaitsjale.

Sõjawäeline distsipliin, kui üldse distsipliini erikuju, on käesolewas töös selgitud wõimaliku põhjalikkusega. Selles osas esineb töö täieliku käsiraamatuna kõigile sõjawäelastele — instrukturitele. Siiski, silmas pidades, et sõjawägi on osa rahwast ja et iga kodanik on kohustud kaitsema oma isamaad hädaohu tunnil, — on ka see osa tööst mõeldud käsitamiseks kõigile kodanikkudele, et teada ja mõista neid aluseid, millest wõimata on kõrwale astuda sõjawäe teenistuses, ja, weel enam, milleks iga kodanik peab ennast wabatahtlikult ette walmistama.

Sõjawäelise distsipliini eriosana on antud juhtnõõrid „kaswatajatele-õpetajatele“ — ohwitseridele ja alamohwitseridele. Need näpunäited esinewad aga ideaalse eeskujuna ja ei suuda weel kaugeltki ammutada kõiki neid nõudeid, mida ohwitseridele ja alamohwitseridele ette seawad elu ja nende kõrge kutse.

Lõpuosas „Distsipliin ajaloolisel valgustusel“ on toodud puhtajaloolised faktid üksikute rahwaste wõitlustest oma olemasolu eest. Sellega puudutawad need faktid mitte ainult sõjawäelist distsipliini, waid seda enam üldist distsipliini, mis põhjeneb rahwuslisele ühistundele. Jälgides neid fakte, jõuame sellele kindlale weendumusele, et ainult need rahwad wõisid püsima jääda ajalosse, kes olid jõudnud oma rahwuslise wäärtuse äratundmisele ja kes ei loobunud kaitsemast oma iseseiswust kuni wiimaseini.

Lõpeks, peab weel allakriipsutama seda mõistet, mida terve töö kestwusel nimetame „sõjaliseks waimuks,“ mida ei pea ära segama mõistega „sõjakas waim“. Esimene loob hästi korraldud sõjawäe, teine — sõjakad rahwad; esimene on woorus, mida saawutakse kestwa kaswatusega, mis juurdub rahwa kõlbluses, teine on ainult tuli weres, mis silmapilkselt wõib kustuda.

Esitades käesolewa töö lugeja otsustamisele, soowiksin, et siin käsitud aine leiaks wäärilist hindamist, tooks ergutust kaswatuse küsimusse ja sunniks igat kodanikku tõsiselt järele mõtlema selle hädaohu üle, mida endaga kaasa toob lõtwus ja waimu langus rahwaste elus.

I.

Üldmõisted.

Soowides selgusele jõuda mingisuguse sõna üle, püüame meie sellele sõnale luua mõiste. Kahjuks peab aga tunnista ma, et just mõiste loomine on kõige raskemaks ülesandeks. Sellele raskusele lisatub veel teine raskus, nimelt keele ewolutsioon, mis annab ühele ja samale sõnale terve rea mitmesuguseid tähendusi.

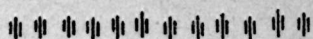
Pöördudes sõna „distsipliin“ väljendusele, leiame, et ta kõlab täiesti ühesuguselt Inglis, Prantsus, Itaalia, Saksa ja Rootsi keeles. Need rahwad puutusid terwel oma ajaloo kestwusel kokku Rooma kultuuriga ja sõna „distsipliin“ on omandanud nende juures täielise kodanikuõiguse. Meie oleme saanud selle sõna wenelastelt, kui kolmandalt isikult, ja samutigi nagu see sõna oli wõõras wenelastele, püsis ta sennini wõõrana ka meie juures.

Sõnast „distsipliin,“ kui wõõrakeelsest sõnast, saadi walesti aru, isegi sedawõrd walesti, et distsipliini all mõisteti ainult jõu ja karistuse abil kättesaadawat karmi sundust. Sellest on tekkinud kaks waleideed: paljud isikud tsiwiilelus arwawad, et distsipliin on lihtsalt karistussüsteem sõjawäeliste süütegude eest; kuid teatawais rahwakihtides ollakse ka weel arwamisel, et distsipliin häwitab inimese indiwiduaalsuse, alandab teda ja, rööwides isiku wabaduse, surub teda nii alla, et ta enam oma hinge ei wõi omaks pidada. Pääle selle, sõna „distsipliin“ tabas imelik saatus — ta sai tarwitetawaks ainult sõjawäelises keeles, kuna teda teaduslises keeles peaaegu sugugi ei sallitud. Wastandiks sellele on Lääne-Euroopa riigid, kus distsiplineerimise tarwidus on sedawõrd läbi lõõnud arusaamisest, et Inglise kirjanik Spencer lõi temale mõtteteaduslise aluse. (Järg.)

eets. Wäljasuurtükiwäe arendamine XIX aastasajal.

Prantsuse suurtükiwägi XIX a. algul

Tabel I.

Joon. 1. Batarei üleminek gänpakkopast lahingkorrale uuea wiisi järele

Joon. 3. See sama wana wiisi järele

Joon. 2. Üleminek ühest gänpakkolonnist teisse lahinguwäljale lähenemise juures, kui taheti batarei kolonni sügawust vähendada.

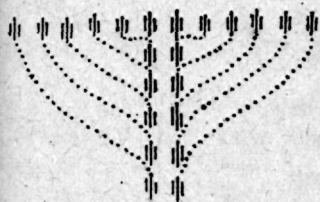
Joon. 3.

Joon. 4, 5, ja 6. Mitmesugused ülemineku wiisid joon. 2-el tähendatud kolonnist lahingkorda.

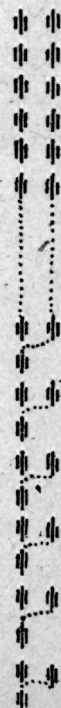

Joon. 1.

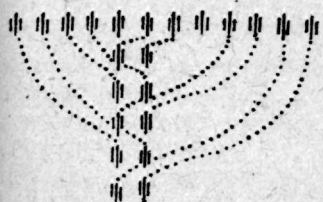
Joon. 4.

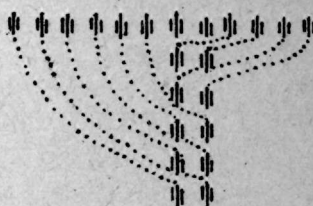
Joon. 2.

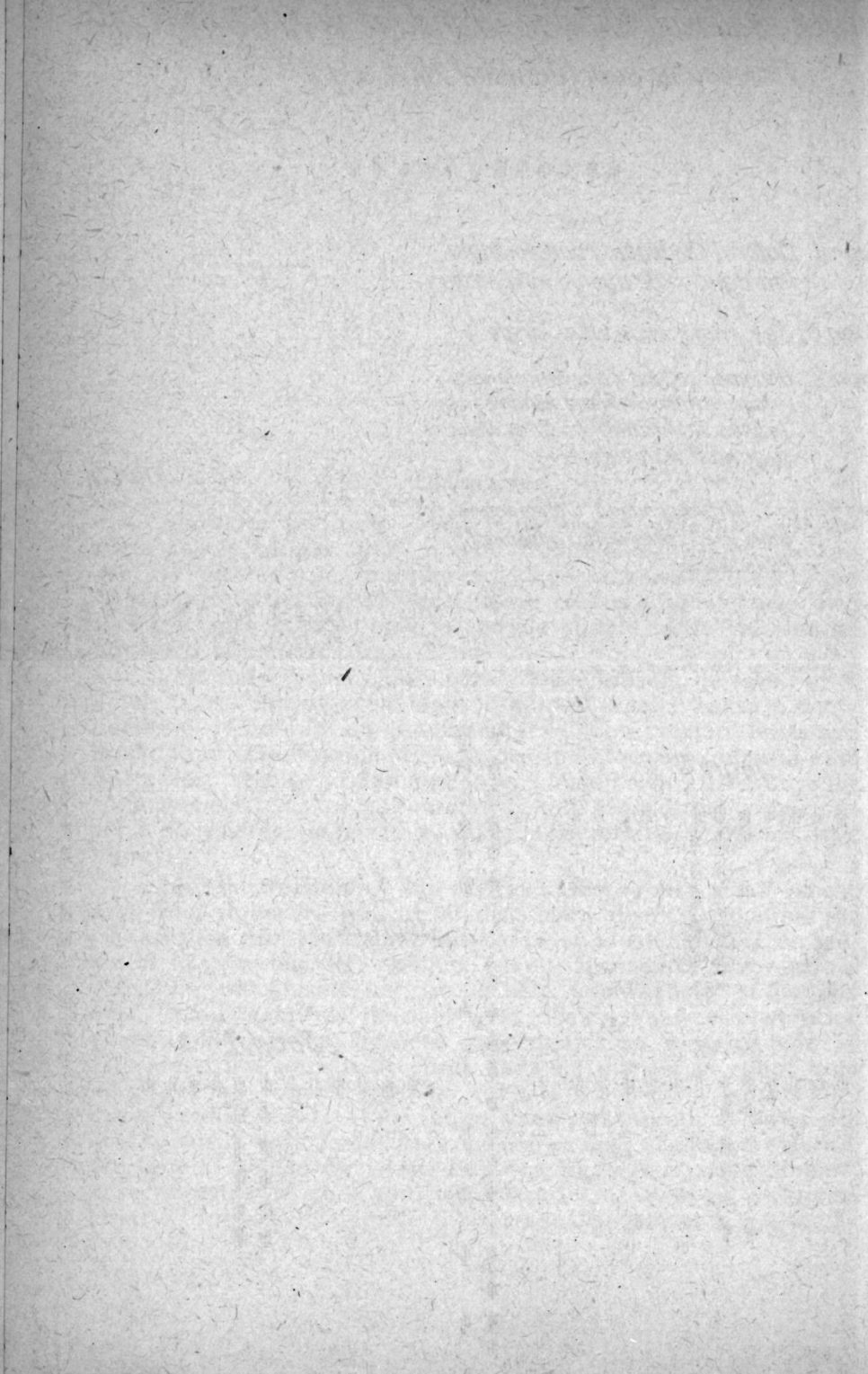

Joon. 5.

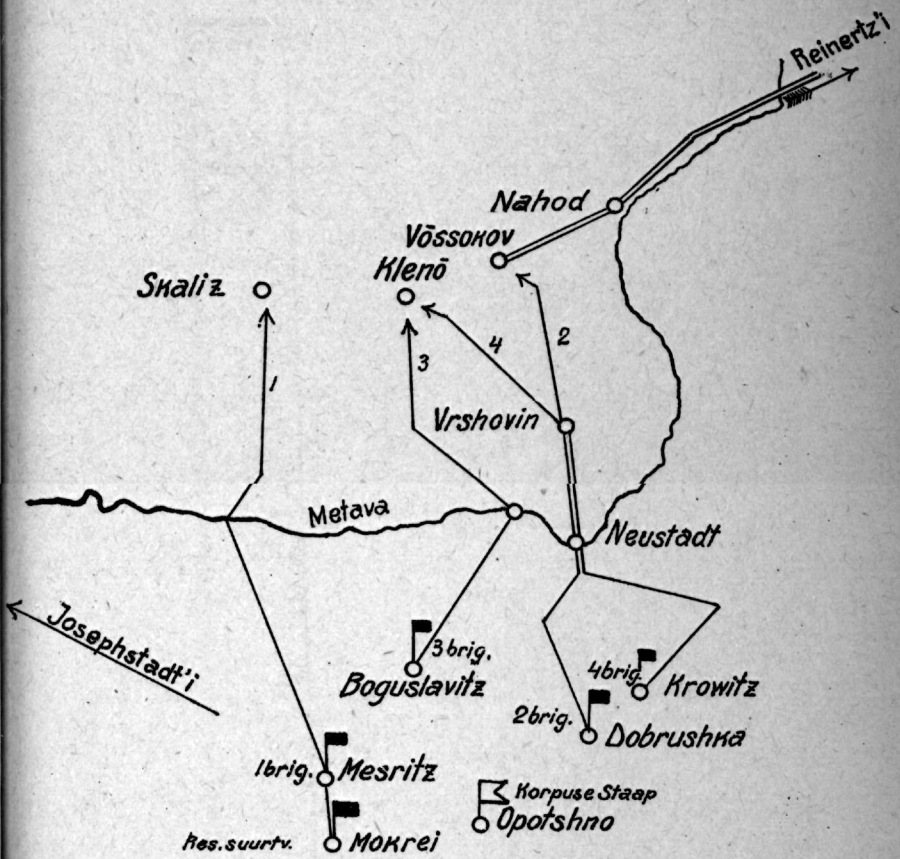

Joon. 6.

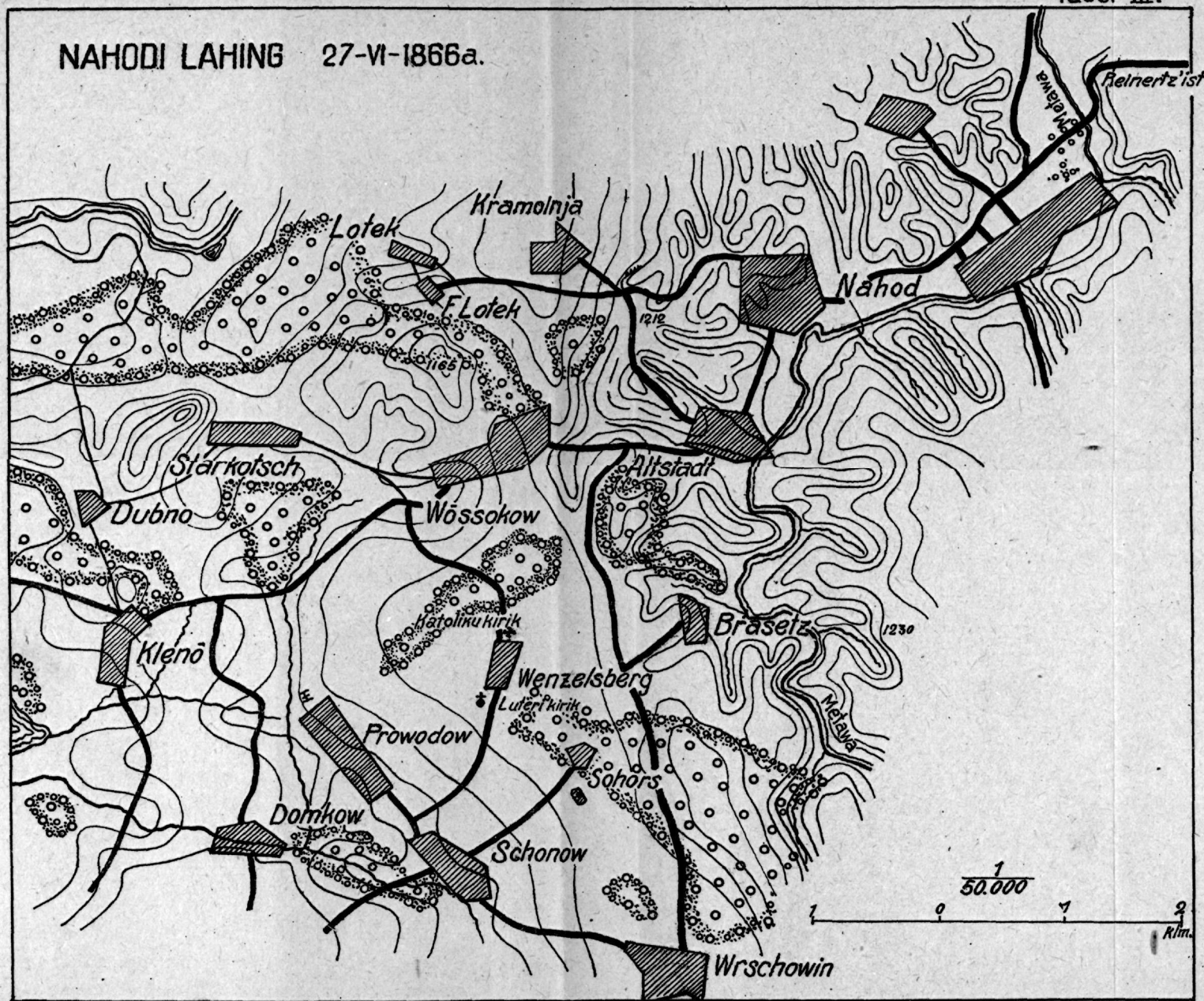

Tabel II.

NAHODI LAHING 27-VI-1866a.

Wāgede paigutamise skeem Woerthi lahingu eel.

Tabel V.

